

Gemeente Brummen, Landgoed zonder grenzen

Visie landgoederen & Projectinventarisatie
landgoed en buitenplaats

Opdrachtgever
Organisatie:

Gemeente Brummen
Engelenburgerlaan 31
6971 BV Brummen

Opdrachtnemer
Organisatie:

Buiting Advies
Wilhelmshaweg 64
6951 BP Dieren
0313 - 619042
www.buiting.nl

Contactpersoon:

Ing. Ralph de Jong
ralphdejong@buiting.nl

Documentgegevens

Project id:
Status / versie:
Publicatiedatum:

P12061
definitief
augustus 2013

Auteur:

Ing. Ralph de Jong

Vormgeving:

Esther Nijhuis

Gemeente Brummen, landgoed zonder grenzen

Visie landgoederen & Projectinventarisatie
landgoed en buitenplaats

Gemeente Brummen

Inhoudsopgave

1	Inleiding	6
1.1	Aanleiding	7
1.2	Doelstelling	7
1.3	Een levend plan	7
1.4	Leeswijzer	7
2	Landgoed en buitenplaats: een definitie	10
2.1	Definities van een landgoed	10
2.2	Definities van een buitenplaats	11
2.3	Definitie op maat	11
3	Kenmerken en kwaliteiten	14
3.1	Landschap en bodem	15
3.2	Ontwikkeling van het landschap	15
3.2.1	<i>Oudste bewoning</i>	15
3.2.2	<i>Middeleeuwen</i>	16
3.2.3	<i>17de en 18de eeuw</i>	16
3.2.4	<i>19de eeuw tot heden</i>	16
3.3	Landgoederen en buitenplaatsen ontleed	17
3.3.1	<i>Bebouwing</i>	17
3.3.2	<i>Tuin en park</i>	17
3.3.3	<i>Bos, laan en landbouw</i>	17
3.3.4	<i>Water</i>	17
3.3.5	<i>Panorama</i>	18
3.4	Landgoedbedrijf	18
3.4.1	<i>Lasten van historisch erfgoed</i>	18
3.4.2	<i>Nieuwe economische dragers</i>	19
3.5	Economische gebiedsdragers	19
3.5.1	<i>Beheer en behoud van (drink)water, lucht, bos en natuur</i>	20
3.5.2	<i>Verhogen van de leef- woon- en recreatiekwaliteit</i>	20
3.5.3	<i>Beheer en de bescherming van het cultuurhistorisch erfgoed</i>	20
3.5.4	<i>Bieden van toeristische beleving</i>	21
3.6	Noodzaak tot een visie en projectieven- tatisatie	21
4	Visie 22	
4.1	Beleidskader	22
4.1.1	<i>Europees en Rijksbeleid, Natura2000</i>	22
4.1.2	<i>Provinciaal beleid</i>	24

4.1.3	<i>Gemeentelijk beleid</i>	26	6.2.6	<i>'t Leusveld</i>	44
4.2	Algemene visie van gemeente Brummen op landgoederen en buitenplaatsen	27	6.2.7	<i>Landgoed Beekhul</i>	44
4.3	Funcievervulling	27	6.2.8	<i>Reuversweerd</i>	44
4.3.1	<i>Natuur en ecologie</i>	27	6.2.9	<i>Huis Den Bosch</i>	44
4.3.2	<i>Recreatie, toerisme en educatie</i>	27	6.2.10	<i>Gelderse Toren</i>	44
4.3.3	<i>Landschap</i>	28	6.2.11	<i>De Beukenhorst</i>	45
4.3.4	<i>Cultuurhistorie</i>	28	6.2.12	<i>Kasteel Quazenbosch / Michaelshoeve</i>	45
4.4	Instandhouding en ontwikkeling	29	6.2.13	<i>De Wijde Landen</i>	46
4.4.1	<i>Eigen identiteit</i>	29			
4.4.2	<i>Duurzaamheid en continuïteit</i>	29	7	Projecten	48
4.5	Economische gebiedsdragers	29	7.1	Categorieën	48
4.6	Lasten verlagen	30	7.2	Projecten per landgoed en buitenplaats	49
4.7	Samenhang en betrokkenheid	30	7.2.1	<i>Projecten van 't Huis Empe</i>	50
4.7.1	<i>Landschappelijke samenhang en betrokkenheid</i>	31	7.2.2	<i>Projecten van Huis te Eerbeek</i>	52
4.7.2	<i>Maatschappelijke betrokkenheid</i>	32	7.2.3	<i>Projecten van Huis Voorstonden</i>	56
4.8	Rol van gemeente Brummen: van partij naar partner	32	7.2.4	<i>Projecten van Landgoed de Molenbeek</i>	58
4.8.1	<i>Financiële ondersteuning</i>	32	7.2.5	<i>Projecten van Spaensweerd</i>	60
4.8.2	<i>Procesbegeleiding</i>	33	7.3	Projecten per categorie	62
4.8.3	<i>Loketfunctie</i>	33			
4.8.4	<i>Uitvoeringsinstrument</i>	33	Literatuur		64
5	Inleiding op de projectinventarisatie	36	Bijlage 1	Sprengen en beken	
5.1	Wat is de projectinventarisatie?	36	Bijlage 2	Natura2000-gebieden	
5.2	Inhoud van de projectinventarisatie	36	Bijlage 3	Landgoederen en buitenplaatsen	
6	Landgoederen en buitenplaatsen in gemeente Brummen	38			
6.1	Kopgroep	38			
6.1.1	<i>'t Huis Empe</i>	38			
6.1.2	<i>Huis te Eerbeek</i>	38			
6.1.3	<i>Huis Voorstonden</i>	38			
6.1.4	<i>Landgoed de Molenbeek</i>	41			
6.1.5	<i>Spaensweerd</i>	41			
6.2	Overige landgoederen en buitenplaatsen	42			
6.2.1	<i>Landgoed de Wildbaan</i>	42			
6.2.2	<i>Huize de Rees</i>	42			
6.2.3	<i>Groot Engelenburg</i>	43			
6.2.4	<i>Klein Engelenburg</i>	43			
6.2.5	<i>Het Sterrebos</i>	43			

1

Inleiding

1.1 Aanleiding

Gemeente Brummen wordt al eeuwen lang gekenmerkt door de aanwezigheid van vele landgoederen en buitenplaatsen. De gemeente staat daarin niet alleen, maar maakt deel uit van een zone die zich globaal uitstrekt van Utrecht tot Zutphen. In de hoogtijdagen van hun ontwikkeling vormden landgoederen en buitenplaatsen in deze zone een min of meer aangesloten ketting, een landgoed zonder grenzen.

Deze bijzondere terreinen hebben in belangrijke mate bijgedragen aan de ontwikkeling van de gemeente zoals wij haar nu kennen. En dat doen ze nog steeds. Hoewel hun voorkomen en functie door de tijd heen is veranderd, spelen landgoederen en buitenplaatsen nog altijd een waardevolle rol in het landschap, de woon- en werkomgeving en economie van gemeente Brummen.

De functies die landgoederen en buitenplaatsen vervullen voor de gemeente, resulteren in de meeste gevallen niet of nauwelijks in extra inkomsten voor de eigenaren. En dat terwijl tegelijkertijd de subsidiemogelijkheden teruglopen en beheer en onderhoud van terreinen en gebouwen hoge kosten met zich meebrengen. Dit gegeven biedt gemeente Brummen voldoende aanleiding tot een verkenning van de mogelijkheden om zich samen met eigenaren van landgoederen en buitenplaatsen in te zetten voor de duurzame instandhouding van deze waardevolle terreinen.

Onder de titel 'Gemeente Brummen: landgoed zonder grenzen' presenteert gemeente Brummen met medewerking van provincie Gelderland in dit rapport onder meer haar visie op landgoederen en buitenplaatsen binnen haar grenzen. Maar de visie is nadrukkelijk niet alleen die van de gemeente. De inhoud is voor een belangrijk deel ingegeven door betrokken eigenaren en beheerders, maar ook inwoners van de gemeente hebben hieraan een waardevolle bijdrage geleverd. Voor deze aanpak is doelbewust gekozen als invulling van het voorremmen om de gemeentelijke positie te verschuiven van partij naar partner. De gemeenschappelijke doelen tussen betrokkenen zijn het uitgangspunt en daar zet gemeente Brummen dan ook graag samen de schouders onder!

Omdat landgoederen en buitenplaatsen niet gebaat zijn bij alleen een visie op papier, is aan deze visie een concreet projectinventarisatie gekoppeld. Met dit projectinventarisatie wil gemeente Brummen samen met eigenaren en beheerders de schouwers zetten onder concrete stappen die werkelijk en zichtbaar bijdragen aan de instandhouding van het natuur- en cultuurhistorisch erfgoed.

1.2 Doelstelling

Doel van de visie is het formuleren van de ambities ten aanzien van landgoederen en buitenplaatsen. Het beschrijft hoe daarmee in heden en toekomst moet worden omgegaan en hoe dit kan bijdragen aan een duurzame instandhouding en sterke identiteit van de afzonderlijke landgoederen en buitenplaatsen, van het landschappelijke netwerk dat zij samen vormen en van de gemeente als geheel.

Het doel van de projectinventarisatie sluit daarbij volledig aan, maar richt zich vooral op het inzichtelijk maken van de zogenaamde 'plannen uit de kast': Eigenaren van landgoederen en buitenplaatsen zijn doorgaans sterk betrokken bij hun erfgoed en hebben tal van ideeën en wensen voor herstel, behoud of ontwikkeling daarvan. Niet zelden blijft het bij wensen wegens onvoldoende financiële middelen of beleidsmatige mogelijkheden. De plannen belanden dan vaak letterlijk in de kast. Met de projectinventarisatie worden juist die plannen uit de kast gehaald zodat gezamenlijk kan worden afgetast of en hoe deze gerealiseerd kunnen worden.

1.3 Een levend plan

Gemeente Brummen slaat met deze visie een nieuwe, dynamische weg in. Dit geldt niet alleen voor de middelen die ingezet worden bij de ondersteuning van landgoederen en buitenplaatsen, maar ook in de positie die de gemeente inneemt in de samenwerking met eigenaren en beheerders.

Het dynamische aspect zit met name in het feit dat ervaringen die worden opgedaan met deze aanpak, worden doorgevoerd in deze visie. Daarom

is het voornemen deze visie jaarlijks te actualiseren en waar nodig te herzien. En dit geldt niet alleen voor de projectinventarisatie: ook de definitie van landgoederen en buitenplaatsen, de geformuleerde doelstellingen in de visie en de keuzes die op basis daarvan gemaakt worden, staan open voor nuancering en verdere uitwerking. Doel is om gaandeweg te komen tot een steeds concretere uitwerking van de gemeenschappelijke visie, ingegeven door ervaring uit de praktijk en de realiteit van de dag. Zo wordt en blijft de visie een levend plan.

1.4 Leeswijzer

Voorliggend rapport is opgebouwd uit twee delen: de visie en de projectinventarisatie. In eerste deel, wordt vanuit een beschouwend standpunt de gezamenlijke visie op landgoederen en buitenplaatsen geformuleerd. Hoofdstuk 2 start daarin met het formuleren van een definitie voor de termen "landgoed" en "buitenplaats". In hoofdstuk 3 wordt vervolgens inzicht gegeven in de kenmerken en kwaliteiten die de landgoederen en buitenplaatsen vertegenwoordigen. Daarbij is aandacht voor zowel landschappelijke, maatschappelijke als economische aspecten. Het vierde hoofdstuk beschrijft de daadwerkelijke visie, te beginnen met het beleidsmatige kader waarbinnen de visie is vormgegeven. Aansluitend wordt onder meer ingegaan op de functievervulling, het toekomstperspectief en de economische aspecten rond landgoederen en buitenplaatsen. Hoofdstuk 4 wordt afgesloten met een beschrijving van de rol die gemeente Brummen voor zichzelf weggelegd ziet.

Als concrete uitwerking van de visie wordt in deel 2 de projectinventarisatie beschreven. Na een inleiding op de projectinventarisatie in hoofdstuk 5, wordt in hoofdstuk 6 vervolgens een beschrijving gegeven van de landgoederen en buitenplaatsen die in aanmerking komen voor deelname en in het bijzonder van landgoederen en buitenplaatsen die zich reeds voor deelname hebben aangemeld. In hoofdstuk 7 wordt tot slot een overzicht gegeven van de projecten die in het kader van de projectinventarisatie zijn ingediend.

Deel 1

Visie landgoed
zonder grenzen

2

Landgoed en

Iedereen kan zich iets voorstellen bij de termen landgoed en buitenplaats, maar het geven van een definitie die deze objecten ondubbelzinnig en min of meer volledig omschrijft is niet eenvoudig. Niet op zijn minst omdat een definitie in deze visie niet alleen de termen landgoed en buitenplaats moet uitleggen, het moet de gemeente ook ondersteunen bij het selecteren van de terreinen en objecten waarop deze visie van toepassing is.

2.1 Definities van een landgoed

Landgoederen zijn lang niet altijd in dezelfde periode en met de zelfde karakteristieken ontstaan. Als dat wel het geval is, hebben ze niet zelden verschillende ontwikkelingen ondergaan. Resultaat is dat de huidige landgoederen en restanten daarvan in tal van vormen voorkomen met een uiteenlopende relatie met hun omgeving.

Een landgoed wordt door Wikipedia omschreven als "een groot stuk grond van meerdere hectares, met landerijen en tuinen en daarop een buitenplaats, landhuis, een grote boerderij, kerk of kasteel." Strikt genomen kunnen volgens deze definitie ook veel agrarische bedrijven met hun gronden als landgoed worden bestempeld. Ook geeft deze beschrijving twijfel over landgoederen waarvan in het verleden het huis is verdwenen, maar verder typische kenmerken zijn behouden.

De Natuurschoonwet definieert een landgoed als "een geheel of gedeelteilijk met natuurterreinen, bossen of andere houtopstanden bezette onroerende zaak -daaronder begrepen die waarop een buitenplaats of andere, bij het karakter van het landgoed passende, opstellen voorkomen - voor zover het blijven voortbestaan van die onroerende zaak in zijn karakteristieke verschijningsvorm voor het behoud van het natuurschoon wenselijk is." Deze definitie is gebaseerd op het doel van de Natuurschoonwet, namelijk de instandhouding van natuurschoon. Landgoederen waarop natuurterreinen niet of in beperkte mate voorkomen, kunnen niet als landgoed onder de NSW worden gerangschikt. Net als de vorige definitie wordt de cultuurhistorische context van een landgoed in deze

buitenplaats: een definitie

benadering nauwelijks belicht.

In haar uitgave 'Gelders Arcadië' legt het Gelders Genootschap het begrip landgoed uit als "een ruimtelijke eenheid van minimaal vijf hectare aan elkaar grenzend land met landschappelijke en/of cultuurhistorische waarden en met een economische functie, zoals landbouw, wonen, werken of recreatie. Het wordt gekarakteriseerd door een samenhangend beheer van een combinatie van natuur-, bos-, landbouw-, water- en/of parkellemen, eventueel met gebouwen. Bij een landgoed domineert het nuttige." Deze definitie is in tegenstelling tot de eerder genoemde erg specifiek en sluit een aantal gebieden uit die mogelijk wel binnen de doelstelling van deze visie en de projectinventarisatie vallen. Daarnaast is de genoemde grens van vijf hectare discutabel als diezelfde oppervlakte ook een economische functie als land- of bosbouw moet kunnen vervullen.

Het moge duidelijk zijn dat de definitie van een landgoed erg afhankelijk is van de context waarin en het doel waarmee deze is opgesteld.

2.2 Definities van een buitenplaats

Een veelgebruikte definitie van buitenplaatsen is "grote huizen buiten de stad waar rijke mensen woonden" (encyclo.nl). Dit is een erg ruime omschrijving waarin de term 'woonden' impliceert dat buitenplaatsen niet langer als zodanig worden gebruikt. Een meer volledige definitie wordt gegeven door buitenplaats2012.nl als "een monumentaal huis, vaak met bijgebouwen, dat een harmonieus en onlosmakelijk geheel vormt met een omliggende tuin of park"

Ook hier gaan beide definities niet in op de cultuurhistorische context van het object en geven ze in het kader van de landgoederenvisie en projectinventarisatie onvoldoende handvat om de objecten en terreinen te beschrijven die daaronder worden benoemd.

Een beter hanteerbare definitie wordt gegeven

door het Gelders Genootschap als zijnde: "een buitenplaats is een van oorsprong tweede huis op het platteland (naast een huis in de stad), dat in eerste instantie geen permanente woonfunctie had. Een buitenplaats kan onderdeel vormen van een landgoed, niet andersom. Op een buitenplaats domineert het aangename."

Verder haalt het genootschap in de uitgave Gelders Arcadië een definitie aan van de stichting tot behoud van Particuliere Historische Buitenplaatsen: "het geheel wordt met name gevormd door een, eventueel thans verdwenen, in oorsprong versterkt huis, kasteel, buitenhuis of landhuis, met bijgebouwen, omgeven door tuinen en/of park met één of meer van de volgende onderdelen, zoals grachten, waterpartijen, lanen, boomgroepen, parkbossen, (sier)weiden, moestuinen, ornamenteren. De samenstellende onderdelen, een ensemble vormend, van terreinen (met beplanting), lanen, waterpartijen en –lopen, gebouwen, bouwwerken en ornamenten zijn door opzet of ontwerp van tuin en park en het (utiliteit) gebruik historisch en architectonisch met elkaar verbonden en vormen zo een onlosmakelijk geheel." Een mond vol, maar deze omschrijving geeft een goed beeld van een buitenplaats in ideale uitingsvorm. De voorwaarden zijn echter erg zwaar om op basis hiervan te bepalen wat als buitenplaats kan worden erkend.

2.3 Definitie op maat

Bovenstaande definities geven een goede indruk van wat met landgoed en buitenplaats wordt bedoeld. In het kader van deze visie is echter behoefte aan een definitie op maat, die de basis legt voor de terreinen waarop de visie van toepassing is en het selecteren van projecten die ten behoeve van deze terreinen worden ondersteund. Deze definitie is in het kader op de volgende pagina weergegeven.

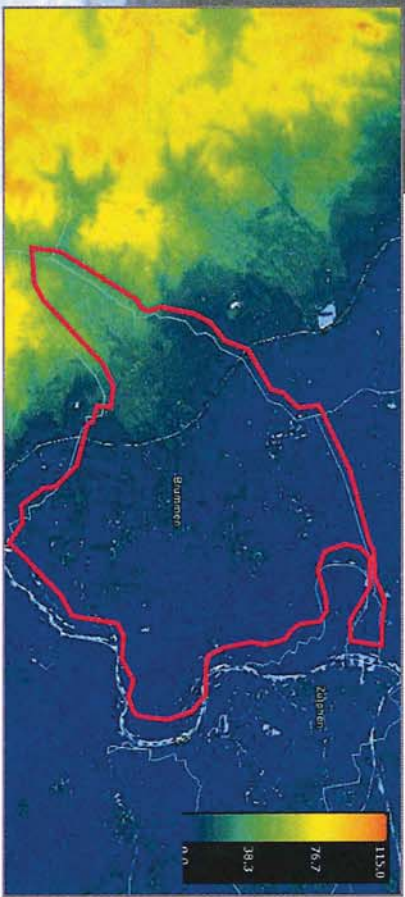
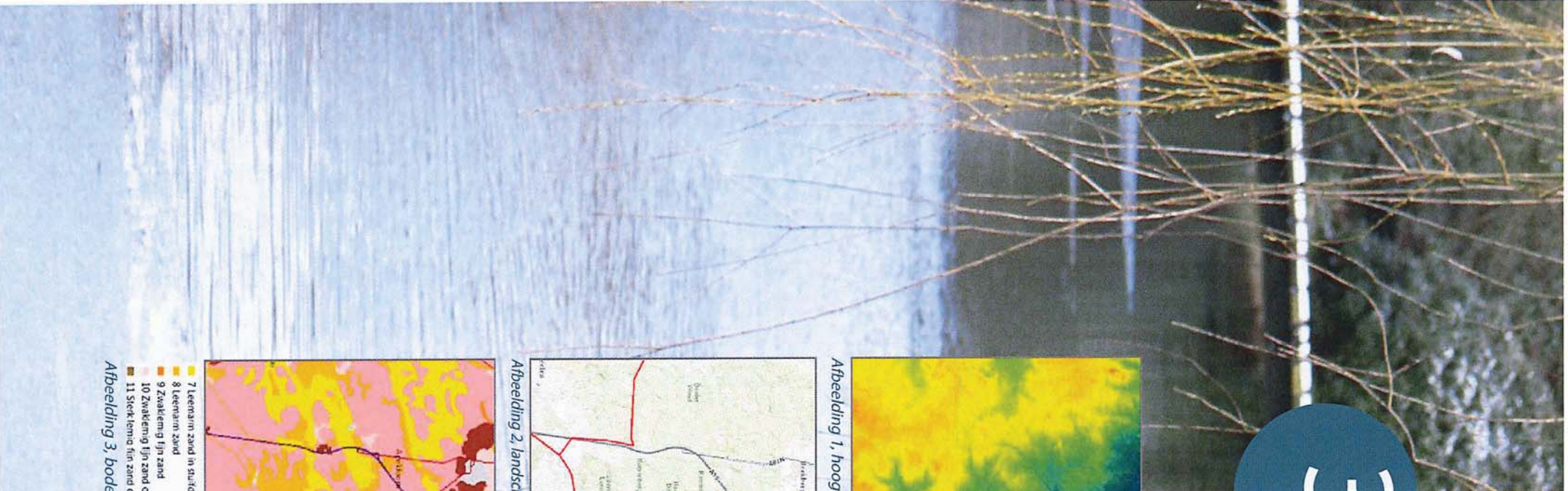
Definitie landgoederen buitenplaatsen in gemeente Brummen

Onder een landgoed wordt verstaan een bezit, bestaande uit opstallen, tuinen, parken, landbouwgronden, houtopstanden, recreatieterrein en/of natuurterrein met een oppervlakte van enkele tientallen hectaren of meer. De verschillende terreintypen en objecten kennen een sterke ruimtelijke en functionele samenhang. De economische dragers van deze terreinen en objecten zijn vanuit de historie veelal ondergebracht op het landgoed: de inkomsten voor beheer en onderhoud werden of worden op het landgoed zelf gegenereerd. Het geheel is van historische waarde en heeft een duidelijke historische relatie met de ontstaansgeschiedenis en de ontwikkeling van de omgeving. Het levert daarnaast een waardevolle bijdrage aan de instandhouding van het cultuurhistorisch erfgoed en van een goede woon-, werk- en recreatieomgeving van gemeente Brummen.

Onder een buitenplaats wordt verstaan een gebouw met eventuele bijgebouwen van cultuurhistorische betekenis, met een duidelijke historische relatie met een aangrenzend park of ontworpen tuin. De oppervlakte van een buitenplaats is in de regel beduidend kleiner dan dat van een landgoed. De focus ligt bij een buitenplaats dan ook vooral op het huis. Vanuit de historie werd beheer en onderhoud van een buitenplaats ook wel gefinancierd met middelen die elders werden gegenereerd. De buitenplaats draagt qua ligging, vormgeving of functie duidelijke kenmerken van de periode waarin deze is gesticht of herbouwd. Daarnaast is een buitenplaats van belang voor de instandhouding van het cultuurhistorisch erfgoed en van een goede woon-, werk- en recreatieomgeving van gemeente Brummen.

3

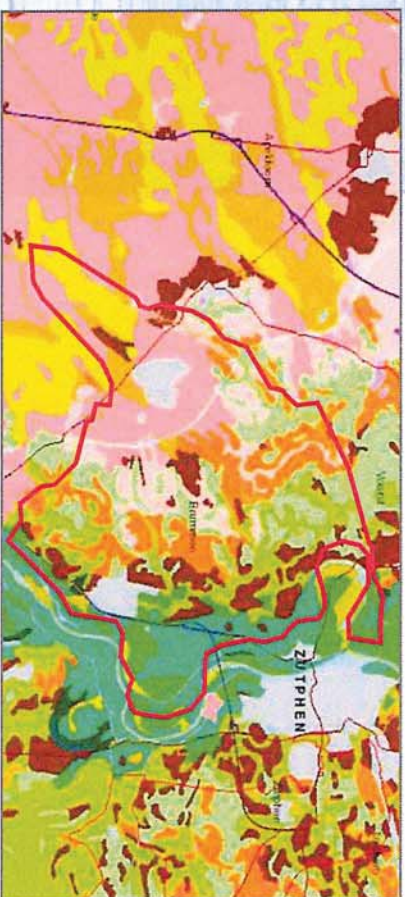
Kenmerken

Afbeelding 1, hoogteligging van gemeente Brummen (bron: www.AHN.nl).

Afbeelding 2, landschapszones in gemeente Brummen (bron: Ruimtelijke ontwikkelingsvisie Ligt op Groen!)

- 7 Leemarm zand in stuksdunnen en stranden
- 8 Leemarm zand
- 9 Zwaakem g fijn zand
- 10 Zwaakem g fijn zand op groot zand
- 11 Sterk lemig fijn zand op kei-steen
- 12 Eerbeedgrondend fijn zand
- 13 Sterk lemig fijn zand
- 14 Groot zand
- 15 Zavel met homogeen profiel
- 16 Lichte kei met homogeen oppel
- 17 Kei met zware tussenlaag of ondergrond
- 18 Kei op veen
- 19 Kei op fijn zand
- 20 Kei op groot zand

Afbeelding 3, bodenkaart gemeente Brummen (bron:www.bodemdata.nl).

en kwaliteiten

Het moge duidelijk zijn dat landgoederen en buitenplaatsen meer zijn dan een combinatie van groen en bebouwing. Het is juist de verwevenheid van bos- en natuurterreinen, landschappelijke elementen en agrarische gebieden met markante bebouwing en ontworpen tuinen en landschappen, doorspekt met cultuurhistorische aspecten en sporen die een landgoed of buitenplaats zijn identiteit geven en het onderscheidt van andere gebieden. Maar wat maakt nou dat deze terreinen als individuele objecten en de terreinen gezamenlijk van zo'n groot belang zijn voor de gemeente?

Om deze vraag te beantwoorden gaan we in onderstaande paragrafen eerst in op de aard van het landschap en de bijzonderheden rond de ontstaansgeschiedenis van de omgeving. Aansluitend worden de specifieke kwaliteiten en functies van landgoederen en buitenplaatsen toegelicht.

3.1 Landschap en bodem

Karakteristiek voor het grondgebied van gemeente Brummen is de opbouw van het landschap in verschillende landschapstypen die elkaar van oost naar west opvolgen. Beginnend in het oosten vinden we de laaggelegen natte IJssel-Vallei, geflankeerd door de Oeverwal. In het Westen bevindt zich de hoge en droge Veluwe met daarnaast de overgangszone van de Veluwe-flank, de oostflank van het grootste stuwwallencomplex in ons land; de Veluwe. Daartussen bevindt zich het Arcadisch landschap.

Afbeelding 1 toont de hoogteligging van het landschap. Duidelijk is de opbouw van het lage deel (blauw) in het oosten en het hogere landschap (bruin) in het westen. Afbeelding 2 toont de ligging van de landschapszones die op basis van de hoogteligging en andere landschapskenmerken zijn onderscheiden.

In de bodemopbouw is een vergelijkbaar verloop te zien. In het oosten vinden we vooral klei en zware tot lichte zavel met enkele zandkoppes (stuifzand) in de IJssel-Vallei. Verder van de uiterwaarden af

komen opdezandkoppes meer enkeerdgronden voor, afgewisseld met rivierklei. Naarmate we meer naar het westen opschuiven maken de kleigronden plaats voor lichte zavel, afgewisseld met sterk tot zwak leemig zand. Nog verder, richting de Veluwe, komen vooral droge, relatief voedselarme (stuif)zandgronden voor. Afbeelding 3 laat zien hoe kleinschalig de verschillende bodemtypen elkaar afwisselen. Dit zorgt voor een grote mate van diversiteit in het landschap.

De strategische ligging van de overgangszone tussen laag en nat en hoog en droog, maakt dat juist hier een concentratie van landgoederen en buitenplaatsen tot ontwikkeling kwam, samen met de woonkeren en bijbehorende infrastructuur. Net ten zuiden van gemeente Brummen, ter hoogte van Dieren, wijken de natte riviervallei en het droge Veluwanassief verder uiteen dan in het daaronder gelegen gebied. De overgangszone tussen deze twee uitersten krijgt hier dan ook een weidser en geleidelijker karakter. Dit maakt dat hier meer geschikte ruimtes beschikbaar was voor het ontstaan van landgoederen en buitenplaatsen en deze een meer verspreide ligging kennen dan bijvoorbeeld in de gemeenten Rheden en Renkum.

3.2 Ontwikkeling van het landschap

In de ontwikkeling van het landschap, de landgoederen en buitenplaatsen is een aantal perioden te onderscheiden. Ze worden hieronder kort toegelicht.

3.2.1 Oudste bewoning

Het grondgebied van gemeente Brummen, zo blijkt uit archeologische vondsten, wordt al lange tijd door mensen bewoond. Over de oudste geschiedenis is echter weinig bekend. De naam Brummen (Brimnum) duikt voor het eerst op in het jaar 794. Het gaat daarbij om een oorkonde waarin een aantal landerijen van graaf Wrachari geschonken wordt aan Liudger. Ook dateert de Hallse kerk, gewijd aan de Friese monnik Liudger, al uit de 8e eeuw.

Dat ook voor dit jaar al mensen binnen de Brummense gemeentegrenzen woonden blijkt uit een in 2011 uitgevoerd archeologisch veldonderzoek binnen de gemeente (Arcadis, 2011). In het rapport wordt onder andere de vondst van een vuurstenen bijl uit het Neolithicum (5300-2000 v Chr.) beschreven.

3.2.2 *Middelen eeuwen*

De eerste tekenen van de huidige dorpen, wildwalen en schaapsdrieten in de gemeente dateren uit de vroege middeleeuwen. In het overganggebied tussen het Veluwemassief en de IJssel-Vallei bevinden zich dan meerdere agrarische nederzettingen. Deze zijn voornamelijk gestueerd langs de oude landroute van Arnhem naar Zutphen (de Oude Arnhemseweg). De woeste gronden op het stuwwallandschap worden op dat moment voornamelijk gebruikt voor begrazing door vee.

Voor een deel worden deze weidegronden in de late middeleeuwen afgebakend als marken. Andere delen komen in handen van meestal adellijke grootgrondbezitters, die bossen aanplanten en jachtgebieden (wildbanen) creëren. Tijdens deze transitie wordt in het overganggebied van stuwwal naar IJsseldal ook een groot aantal adellijke huizen gebouwd op verdedigbare locaties. De Gelderse Toren is waarschijnlijk een voorbeeld van zo'n locatie.

3.2.3 *17de en 18de eeuw*

Als geleidelijk het gemeenschappelijk grondbezit overgaat in privébezit komen in de 17de en 18de eeuw nieuwe buitenplaatsen, bijbehorende jachtgebieden, jachtwegen en lanen tot ontwikkeling. De buitenplaatsen worden grotendeels bewoond door rijke stedelingen en ambtsjonkers die tevens een grote rol spelen in het lokale en regionale bestuur.

Zowel bij de 'nieuwe' buitenplaatsen als de oudere bezittingen worden sierbossen met de voor die tijd kenmerkende rechte padenstructuren aangelegd (Baroktuinen). Halverwege de 18de eeuw wordt de aanleg van buitenplaatsen verder geïntensiveerd. Op dat moment verandert ook de stijl van de aangelegde

sierbossen; de geometrische barokparken maken vanaf 1760 langzaam maar zeker plaats voor parken in de Engelse landschapsstijl, waardoor zogenaamde parkbossen ontstaan. Het zijn (de sporen van) deze parkbossen die diverse landgoederen en buitenplaatsen ook op dit moment nog een bijzondere kwaliteit geven.

3.2.4 *19de eeuw tot heden*

In de 19de eeuw wordt de bouw van landgoederen en buitenplaatsen uitgebreid. Hierdoor ontstaat op het hoogtepunt van de ontwikkeling een min of meer aaneengesloten ketting van landgoederen en buitenplaatsen die zich globaal uitstrekt van Utrecht tot Zutphen: een landgoed zonder grenzen.

In de 20ste eeuw komt hier alweer verandering in. Dorpen tussen de landgoederen dijen uit en het infrastructuurele netwerk in het landschap wordt intensiever. Sommige buitenplaatsen en landgoederen worden opgeslokt. Waartoe dit proces heeft geleid is op meerdere plaatsen goed te zien. Zo bevinden zich enkele huizen van buitenplaatsen tegenwoordig in het centrum van Brummen.

Ook de financiële positie van landgoederen verandert. Waar in het verleden onder meer landbouw, bosbouw en specifieke industrieën als de papierindustrie de financiële dragers van de landgoederen vormden, neemt de economische betekenis daarvan steeds verder af. Eigenaren moeten andere bronnen aanwenden voor de financiering van het landgoedbeheer. Dit heeft soms geleid tot een ingrijpende functieverandering, wat zijn weerslag heeft gehad op het gebruik en de inrichting van het terrein. Landgoed Beekhuil is daarvan een goed voorbeeld.

Waar bebouwing en opgaande beplanting gezien wordt als de derde dimensie in het landschap (ze tellen het landschap immers op uit het horizontale vlak), kan de factor tijd en historisch besef als de vierde dimensie van het landschap worden beschouwd. Het is juist deze dimensie die de historische landgoederen en buitenplaatsen van grote waarde maken voor landschap en samenleving.

3.3 Landgoederen en buitenplaatsen ontleed

3.3.1 *Bebouwing*

Het meest in het oog springende onderdeel van een landgoed en buitenplaats was en is vaak een landhuis, kasteel of ander markant bouwwerk of ensemble van bouwwerken. Deze gebouwen nemen van oudsher de centrale plaats in in zowel de ruimtelijke inrichting als het functioneren van het omliggende land. Het zijn dan ook deze gebouwen die in belangrijke mate bijdragen aan de identiteit van de landgoederenzone en van het cultuurhistorische imago van de gemeente. Nog altijd vervullen de gebouwen onverminderd een functie als bijkvanger en zijn van grote waarde voor de beeldkwaliteit van de gemeente. Enkele gebouwen zijn in het verleden verdwenen of in verval geraakt.

3.3.2 *Tuin en park*

In de directe omgeving van de bebouwing vinden we veelal tuinen en/of parken. Deze vaak nauwkeurig ontworpen terreinen hebben tot doel het representatieve karakter van de bebouwing te versterken en een zo aangenaam mogelijke plek voor beleving en ontspanning te creëren. Tuinen en parken zijn ontworpen in verschillende stijlen, afhankelijk van de periode waarin ze zijn ontstaan en de persoonlijke voorkeur van de toenmalige opdrachtgever. Niet zelden zijn ze opnieuw ontworpen en aangepast volgens de gangbare stijlen en modebeelden van nieuwe tijden. In veel tuinen en parken zijn nog duidelijke stijkenmerken terug te vinden uit de ontwerperperiode en soms zelf van meerdere ontwerperperioden. Zo vormen ze een historisch archief van het landschap dat heden ten dage nog goed te beleven is.

3.3.3 *Bos, laan en landbouw*

Tijdens de ontwikkeling van de buitenplaatsen (ook wel 'buitens' genoemd) werden verder van de bebouwing de woeste gronden ontgonnen en werden bossenlandbouwgronden aangelegd. Deze terreinen hadden in beginsel een functionele bestemming: hout-, jacht- en landbouwproducten vormden een

financiële drager voor de instandhouding en verdere ontwikkeling van het landgoed. Later in de ontwikkeling werden ook deze terreinen vaak betrokken bij het landgoedontwerp. Nauwkeurig ontworpen padenstelsels, lanen, bomenrijen, boomgroepen en solitaire bomen verfraaiden het landschap. Bossen, velden, akkersen woonkernen werden samengevoegd door een samenhangend weefsel van landschapselementen. De verbindingswegen tussen Arnhem en Zutphen maken nog altijd onderdeel uit van dit historische weefsel. De oude markegrenzen zijn tegenwoordig nog zichtbaar in de vorm van de oost-west georiënteerde wegen door het buitengebied.

3.3.4 *Water*

Water heeft van oudsher een belangrijke rol gespeeld in het landschap. In het natte, laaggelegen stroomgebied van de IJssel moest de invloed van water enerzijds worden beperkt (overstroming), maar heeft anderzijds gezorgd voor vruchtbare grond. In de hoger gelegen droge delen van het landschap werd juist gezocht naar middelen om de beschikbaarheid van water uit te breiden en het water effectief in te zetten. In die zoektocht werden bijvoorbeeld sprenghen gegraven (zie bijlage 1).

Water was en is van belang voor de bruikbaarheid van gronden voor bos en landbouw, speelde een rol in de verdediging van gebouwen en droeg in toeneemende mate ook bij aan de esthetische kwaliteiten van landgoederen en buitenplaatsen (denk aan vijvers en waterpartijen). Ook heeft de beschikbaarheid van stromend water geleid tot de bouw van papiermolens en een bloeiende papierindustrie die vooral voor Eerbeek van groot economisch belang is geweest. Nog steeds kent Eerbeek verschillende papierverwerkende bedrijven.

Beschikbaarheid en overlast van water is zeker in de beginperiode van de landgoedontwikkeling één van de belangrijkste invloeden geweest op de ruimtelijke inrichtingen het landschapsgebruik. Naarmate voortschrijdende beschikbaarheid van kennis en techniek de maakbaarheid van het landschap versterkte, zwakte de invloed van water verder af. Maar tot op

de dag van vandaag is die invloed niet verdwenen en nog altijd goed te zien in het landschap en de landgoederen en buitenplaatsen.

Op de oostflank van de Veluwe, gedeeltelijk binnen de gemeentegrensvan Brummen, ligt waterwingebied Schaltenberg van Vitens. Onder meer deze oppervlakkige waterwinning heeft een negatieve effect gehad op de hoeveelheid water die door sprengen en beken kan worden afgevoerd, met verminderde functionaliteit of zelfs droogval tot gevolg. In 2011 heeft Vitens de waterwinning verplaatst naar diepere waterlagen met als doel de waterwinning op meer duurzame wijze uit te voeren. Naar verwachting heeft deze aanpassing een positief effect op de aanvoer van water in beken en sprengen.

3.3.5 Panorama

Landgoederen en vooral ook buitenplaatsen hebben van oudsher een statusfunctie vervuld. De landhuizen, kastelen en andere bebouwing mochten gezien worden. In het ontwerp van veel landgoederen en buitenplaatsen, tuinen en parken is dan ook voorzien in zichtlijnen en panoramas die de bebouwing vanaf strategische plaatsen zichtbaar maakten. Andersom zijn er zichtassen en panoramas die juist vanuit de gebouwen of vanaf markante punten in het landschap zicht boden op andere landschapsdelen, zoals het IJsseldal of op andere bebouwing zoals kerktorens, follies of buurlandgoederen. Zichtlijnen en panoramas werden niet alleen gecreëerd door een afwisseling van open en gesloten ruimte, maar vaak zelfs minutieus ontworpen en aangekleed met markante bomen, waterpartijen, ornamenten of zelfs levende dieren.

Zichtlijnen en panoramas, voor zover behouden, vormen nog altijd een uitermate belangrijke kwaliteit van het landschap en hebben veel invloed op de belevingswaarde ervan.

18

3.4 Landgoedbedrijf

Vrijwel alle landgoederen en buitenplaatsen waarvan de geschiedenis teruggaat tot de middeleeuwen hebben een sociaal-economische basis. Vanuit de

primaire functie wonen en/of verdediging, zijn de inkomsten vrijwel altijd gegeneerd uit landbouw in een of andere vorm, uit tolheffing en, naarmate hout schaarser werd, uit bosbouw (houtproductie). In gemeente Brummen kunnen ook de productie van papier en later de wasserijen als belangrijke bedrijfsvoering worden genoemd. Deze inkomsten werden aangewend voor onderhoud en verdere ontwikkeling van het landgoed.

Buitenplaatsen hadden vaak primair een woonfunctie. Onderhoud en ontwikkeling worden meestal gefinancierd uit externe inkomsten, bijvoorbeeld handel, scheepvaart en later ook industriële productie die elders plaatsvond. Inkomsten uit landbouw, soms in de vorm van pacht, of bosbouw, vaak hakhout ten behoeve van de leerlooierijen en brandhoutvoorziening, zijn minder belangrijk.

Met de opkomst van de industriële productie en dienstverlening vanaf het begin van de 20ste eeuw nemen de inkomsten uit grondgebonden productie verder af. Op dat moment wordt het succesvol voortbestaan van landbouw en bosbouw steeds meer afhankelijk van subsidies en andere ondersteuning. Al zijn de inkomsten uit pacht voor grote landgoederen met veel landbouwareaal op dit moment nog wel belangrijk. Daarnaast zijn ook de middelen verkregen uit externe inkomsten op veel landgoederen en buitenplaatsen afwezig. Tegelijkertijd nemen, zeker als gevolg van stijgende loonkosten, de lasten voor instandhouding van de objecten toe. Vandaar dat veel landgoederen na verloop van tijd op zoek zijn naar nieuwe economische dragers. Een voorbeeld hiervoor is te vinden op Groot Engelenburg waar in 1988 een golfbaan is aangelegd.

3.4.1 Lasten van historische erfgoed

Landgoederen en buitenplaatsen met een rijke cultuurhistorie kenmerken zich vaak door grote historische gebouwen met bijgebouwen, omgeven door tuinen en parken, vaak met indrukwekkende waterpartijen en bossen met lanen. In het huidige economische klimaat blijkt dat dit een keerzijde heeft. De opbouw van dit cultuurhistorisch erfgoed was mogelijk omdat eigenaren in vroegere eeuwen over

veel geld beschikken en kosten van arbeid laag waren. Daarin is, zeker de laatste 50 jaar, veel veranderd. Door de huidige hoge arbeidskosten, in combinatie met afnemende inkomsten uit het traditionele landgoedbeheer en de vaak afwezige externe inkomstenbronnen, is onderhoud en herstel op de landgoederen en buitenplaatsen moeilijk te financieren. Naarmate een landgoed of buitenplaats meer cultuurhistorisch waardevolle en imposante kenmerken en elementen omvat, neemt de beleevingswaarde en de leesbaarheid van de historie toe, maar dit geldt tevens voor de inspanningen en financiële middelen die nodig zijn om juist die zaken in stand te houden. Middelen waarin de eigenaar/beheerder van een landgoed of buitenplaats lang niet altijd in voldoende mate kan voorzien. Om de rijke cultuurhistorie op het gewenste kwaliteitsniveau te handhaven is ondersteuning uit overheidsmiddelen daarom van essentieel belang geworden. Deze ondersteuning kan worden geboden in de vorm van jaarlijkse subsidies en projectondersteuning. Toch is een optelling van beide niet voldoende en zijn extra inspanningen noodzakelijk.

3.4.2 Nieuwe economische dragers

Landbouw en bosbouw zijn voor veel landgoederen nog steeds belangrijke economische dragers. In het algemeen wordt hier 10 à 70% van de inkomsten mee gegenereerd. Gelukkig zijn landgoederen in toenemende mate ook in staat oplossingen te zoeken in het ombuigen van bestaande situaties richting nieuwe inkomstenbronnen, bijvoorbeeld door de verhuur van gebouwen of het in erfpacht uitgeven van niet in gebruik zijnde boerderijen.

Daarnaast is er landelijk grote creativiteit als het gaat om de introductie van nieuwe economische dragers. Nieuwe activiteiten op en rond landgoederen en buitenplaatsen zijn bijvoorbeeld erfgoedlogies, het aanbieden van faciliteiten voor congressen, trouwen e.d., allerhande horecafuncties en culinaire activiteiten, diverse sportieve activiteiten en evenementen. Ook verhuur op tijdelijke of meer permanente basis speelt vaak een rol, evenals functiewijziging om oude bouwlocaties weer te benutten of

leegstaande bedrijfsgebouwen, zoals boerderijen, een sport-, woon- of kantoorfunctie te geven.

Tevens neemt de sociaal-culturele functie van de landgoederen en buitenplaatsen nog steeds toe. Dit loopt uiteen van de openstelling van gebouwen, tuinen en parken op speciale momenten, tot het faciliteren van wandel- en fietroutes in combinatie met natuurontwikkeling. Bij het uitvoeren van deze activiteiten is vooral sprake van een toename van de kwaliteit van de regio als geheel, waarbij de inkomsten niet bij het landgoed of buitenplaats zelf terecht komen, maar regionaal worden gespreid. Door deze sociaal-culturele functie worden landgoederen en buitenplaatsen belangrijke economische gebiedsdragere.

3.5 Economische gebiedsdragere

De kwaliteit van de landgoederenzone is het resultaat van geologische, natuurlijke en antropogene processen. Was de ontwikkeling in het begin vooral autonoom, geleidelijk werd de menselijke invloed in de zone meer sturend. Esthetisch ontwerp en doelgericht beheer zijn meer en meer een bepalende rol gaan spelen. Dit alles heeft geleid tot de ontwikkeling van unieke kwaliteiten. Kwaliteiten die unaniem worden erkend, want de maatschappelijke waardering van de landgoederenzone is ongekend hoog. Deze grote waardering leidt helaas nauwelijks tot extra inkomsten voor de individuele landgoederen en buitenplaatsen. En dat terwijl er wel geld verdiend wordt door ondernemers in de directe omgeving (horeca, verhuur, overnachtingen). Daardoor komt het voor dat de door iedereen zeer gewaardeerde kwaliteiten met de huidige inkomsten niet altijd door de eigenaren te handhaven zijn.

Om een financiële bijdrage vanuit overheidsmiddelen aan de instandhouding van landgoederen en buitenplaatsen te legitimeren, moeten we de bijdrage daarvan aan de regio als geheel nader onderzoeken. Het gaat daarbij om de analyse van zogenaamde economische gebiedsdragere. Gebiedsdragere zijn economische dragere die geen of nauwelijks directe inkomsten opleveren voor de locatie of het project waar de activiteit plaatsvindt:

de opbrengsten komen ten goede aan de directe omgeving.

De landgoederen en buitenplaatsen leveren binnen de landgoederenzone een belangrijke bijdrage aan een groot aantal economische gebiedsdragers. Daarnaast vervullen landgoederen en buitenplaatsen niet zelden een sociale functie. De moeilijkheid hierin is dat deze bijdrage vaak moeilijk meetbaar en evalueerbaar is. Van een aantal gebiedsdragers wordt desalniettemin getracht een beeld te schetsen. Meer informatie over dit onderwerp kan worden gevonden in het rapport 'Economische betekenis van historische buitenplaatsen en landgoederen in de Provincies Utrecht, Overijssel en Gelderland' dat in 2012 door Witteveen+Bos werd gepubliceerd.

3.5.1 Beheeren behoud van (drink)water, lucht, bos en natuur

Voor beheer en behoud van schoon (drink)water, schone lucht en natuur geldt dat het profijt zeker niet alleen ten goede komt aan het landgoed. Vooral inwoners en bezoekers profiteren van de bijzondere kwaliteit van de regio. De spin-off van duurzaam bos- en natuurbeheer is dus een hoge natuurkwaliteit, grote esthetische waarden en schoon drinkwater. Deze bijdrage wordt niet aan de landgoederen vergoed, terwijl ze ook nog voor een deel van hun bezit moeten meebetalen aan de kosten van het waterbeheer.

De door de landgoederen gegenereerde drinkwatermeerwaarde kan als volgt worden geschat: Gemeente Brummen heeft 21.244 inwoners (website gemeente Brummen, peildatum 1 januari 2013). Bij een gemiddeld verbruik van 0,135 m3 per persoon per dag gebruiken zij samen op jaarbasis ruim 1,0 miljoen m3 drinkwater. We nemen aan dat de helft van dit water indirect uit de landgoederenzone komt en rekenen met een prijs van €1,53 per m3 excl. BTW (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2012). Elke € 0,01 extra waarde voor de waterkwaliteit die door de landgoederen wordt gegenereerd, vertegenwoordigt dan een waarde van ruim € 7.500,- per jaar.

3.5.2 Verhogen van de leef-, woon- en recreatiekwaliteit

De afgeleide Inkomsten van de hoge kwaliteit van leven en wonen in de regio komen via de WOZ rechtstreeks bij de gemeente terecht. Slechts een klein deel krijgen eigenaren zelf in de vorm van de hoogte van verhuur van hun eigen gebouwen (indien van toepassing). Bezitters van huizen op en in de nabijheid van landgoederen en buitenplaatsen zien deze waarde direct terug in de vorm van waarde van hun onroerend goed en door de dagelijkse belevingskwaliteit van hun woonomgeving.

In gemeente Brummen staan per 1 januari 2013 ongeveer 9.068 huizen. Als wordt uitgegaan van een gemiddelde huizenprijs in de gemeente van €318.638,- (www.gemiddeldehuizenprijs.nl) en een WOZ-tarief in 2013 van 0,096 (www.brummen.nl, ec waarde eigen woning), vertegenwoordigen deze huizen gezamenlijk een geschatte jaarlijkse WOZ-belasting van bijna €2,8 miljoen. Als de aanwezigheid van de landgoederen en buitenplaatsen een (erg voorzichtige geschatte) toegevoegde waarde van 2% voor de gemiddelde huizenprijs vertegenwoordigen, betekent dat voor gemeente Brummen dat van de WOZ-inkomsten jaarlijks ruim €55.000,- toe te schrijven is aan de aanwezigheid van landgoederen en buitenplaatsen.

Deze inkomsten zijn het gevolg van de aanwezigheid van landgoederen en buitenplaatsen en de beheer- en spanningen die de eigenaren daarop verrichten, veelal gecombineerd met openstelling voor publiek. De inkomsten komen echter niet bij de eigenaren terecht, terwijl deze zelf wel door de WOZ worden belast.

3.5.3 Beheer en de bescherming van het cultuurhistorisch erfgoed

Beheer en behoud van het culturele erfgoed levert een grote bijdrage aan de algemene kwaliteit en beleving van de landgoederenzone. Op beperkte schaal genereren de landgoederen en buitenplaatsen inkomsten uit verhuur of het aanbieden van verblijfsaccommodatie. Daarnaast krijgen de landgoederen

subsidie. Het belang van het cultureel erfgoed is in detail uitgewerkt in: Ruijgrok, E.C.M., 2004, Economische waardering van cultuurhistorie: case studie Tieler- en Culemborgerwaard.

3.5.4 Bieden van toeristische beleving

De inkomsten die worden gegenereerd door de bijdrage die landgoederen en buitenplaatsen leveren aan de toeristische beleving, komen maar voor een klein deel bij de landgoederen terecht. Het gaat dan ook nog alleen om de landgoederen met toeristische accommodaties en activiteiten. Het merendeel van de inkomsten uit toeristische beleving komt ten goede aan de lokale horeca en middenstand en indirect aan de gemeente. Daarnaast heeft de gemeente door de vele bezoekers directe inkomsten uit de toeristenbelasting.

3.6 Noodzaak tot een visie en projectinventarisatie
Resumerend kan het volgende worden gesteld: jaarlijks leggen recreanten vanuit of van buiten de gemeente vele bezoeken af aan de gemeente. De landgoederen en buitenplaatsen faciliteren deze bezoeken direct of indirect. Recreanten komen binnen of nabij de bezittingen en genieten van de prachtige natuur, schitterende gebouwen en bijzondere vergezichten. De bestedingen tijdens hun bezoek zijn, zo is gebleken, belangrijke economische gebiedsdragers.

Daarentegen leveren de bezoeken de landgoederen en buitenplaatsen geen of ruim onvoldoende inkomsten op, terwijl ze wel veel kosten maken. Druk belopen wandelpaden dienen bijvoorbeeld onderhouden te worden en zwerfvuil moet worden opgeruimd. Op basis van deze constatering is het niet meer dan logisch dat een uitvoeringsprogramma wordt opgestart waarmee de gemeente een bijdrage levert aan de instandhouding van het cultuurhistorisch erfgoed.

Een dergelijke ondersteuning van landgoederen en buitenplaatsen is op eenvoudige wijze vanuit hun bijdrage aan de economische gebiedsdragers te verantwoorden. Alleen door de (financiering van de) instandhouding van deze unieke terreinen en objecten als een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid te benaderen kunnen ze als belangrijke ruimtelijke en economische gebiedsdragers blijven fungeren. Ofwel: niet investeren in landgoederen en buitenplaatsen gaat ons geld kosten.

4

Visie

In voorgaande hoofdstukken is geconstateerd dat landgoederen en buitenplaatsen van grote waarde zijn voor hun eigenaren, maar zeker ook voor de gemeente, haar inwoners, toeristen en bedrijvigheid. Ook is geconstateerd dat de duurzame Instandhouding ervan niet vanzelfsprekend is. Gemeente Brummen neemt haar deel van de verantwoordelijkheid hiervoor op door -om te beginnen- haar intentie, ambities en doelen te verwoorden in onderstaande paragrafen.

4.1 Beleidskader

De in dit hoofdstuk beschreven visie formuleert de ambitie van gemeente Brummen, van de betrokken landgoederigenaren en inwoners van de gemeente ten aanzien van landgoederen en buitenplaatsen. Deze visie kan niet worden beschouwd als beleidsplan, maar kan worden gezien als uitwerking van bestaand beleid of als aanleiding voor toekomstig op te stellen of aan te passen beleid. Desalniettemin is bij de visievorming zo veel mogelijk aansluiting gezocht bij bestaand beleid van de rijksoverheid, provincie en gemeente. In onderstaande paragrafen worden relevante beleidsstukken kort toegelicht.

4.1.1 *Europees en Rijksbeleid, Natura2000*

Van de landelijke wet- en regelgeving en het landelijk beleid is vooral de Natuurbeschermingswet van belang voor deze visie en daarbinnen specifiek de Natura2000. Natura2000 is een Europees netwerk van gebieden die de deelnemende lidstaten hebben aangewezen. De aangewezen gebieden zijn speciale beschermingszones op basis van het voorkomen van habitats en soorten die extra bescherming nodig hebben. De Nederlandse overheid heeft zich verplicht om voor de aangewezen gebieden specifieke instandhoudingdoelen op te stellen m.b.t. de habitats en soorten waarvoor het gebied is aangewezen. Ontwikkelingen die een significant negatieve invloed op deze instandhoudingdoelen kunnen hebben zijn in principe niet mogelijk. Daarbij geldt dat ook ontwikkelingen die buiten Natura2000-gebied zelf plaatsvinden geen negatieve invloed op de instandhoudingsdoelen van een Natura2000-gebied mogen hebben, via externe werking. Naast gebiedsbescherming kent Natura2000 ook een strikt soortenbeschermingsbeleid (Habitatrichtlijn Bijlage IV), die in Nederland is overge-

nomen in de Flora- en faunawet.

Binnen gemeente Brummen komen maar liefst 3 Natura2000-gebieden voor, als weergegeven in bijlage 2. Voor elk gebied zijn specifieke habitattypen, plant- en diersoorten aangegeven, waarvan voor zowel de kwantiteit als de kwaliteit van hun voorkomen is vastgesteld of instandhouding dan wel verbetering nastreefd wordt.

Veluwe

Het oostelijke deel van gemeente Brummen valt binnen Natura2000-gebied 57 Veluwe, waarvoor een ontwerp aanwijzingsbesluit is opgesteld. Het gebied bestaat overwegend uit droge bossen, droge en natte heide, vennen en stuifzanden. In de voorlaatste jifstijd zijn stuwwallen gevormd, die ondanks de invloed van wind en water nog steeds ruim 100 m

boven NAP uitsteken. Tot 1900 was de Noord-Veluwe één uitgestrekt stuifzandgebied. Tegenwoordig is er in totaal nog 1400 hectare stuifzand op de Veluwe. Plaatselijk komen heischrale graslanden, jeneverbestruwelen, vennen, natte heide en hoogveenkerren voor. Langs de randen van de Veluwe ontspringen sprengen en beken, waar beekvegetaties en zeer plaatselijk bronbossen voorkomen.

Landgoederen Brummen

Natura2000-gebied 58 Landgoederen Brummen is definitief aangewezen op 4 juni 2013. Het gebied is geheel gelegen binnen de grenzen van gemeente Brummen en omvat deelgebieden Leusveld, Landgoed Voorstonden en de Empesche en Tondensche Heide die, op de overgang van de Veluwe naar het IJsseldal, hun bijzondere ecologische kwaliteit

Habitattypen en soorten waarvoor doelen zijn verwoord voor gebied 57

Habitattypen	Habitatsoorten
H2310 Stuifzandheiden met struikhei	H1042 Gewlekte witsnuitlibel
H2320 Binnenlandse kraaiheibegroeiingen	H1083 Vliegend hert
H2330 Zandverstuivingen	H1096 Beekprik
H3130 Zwakgebufferde vennen	H1163 Rivierdonderpad
H3160 Zure vennen	H1166 Kamsalamander
H3260A Bekken en rivieren met waterplanten (wateranankels)	H1318 Meervleermuis
H4010A Vochtige heiden (hogere zandgronden)	H1831 Drijvende waterweegbree
H4030 Droge heiden	Broedvogelsoorten
H5130 Jeneverbestruwelen	A072 Wespandiaf
H6230 Heischrale graslanden	A224 Nachtzwaluw
H6410 Blauwgraslanden	A229 IJsvogel
H7110B Actieve hoogvenen (heideveentjes)	A233 Draaihals
H7150 Pioniervegetaties met snavelbiezen	A236 Zwarte specht
H9120 Beuken-elkenbossen met hulst	A246 Boomleeuwerik
H9160A Eiken-haagbeukenbossen (hogere zandgronden)	A255 Duhnpieper
H9190 Oude elkenbossen	A276 Roodborsttapuit
H91EOC Vochtige alluviale bossen (beekbegeleidende bossen)	A277 Tapuit
	A338 Grauwe klauwier

denken aan kwel- en bronwater. In het verleden was hier op uitgebreide schaal blauwgrasland aanwezig. Hoewel de grondwaterinvoer sterk is verminderd, heeft de bijzondere geohydrologische gesteldheid, in combinatie met het gevoerde beheer, ervoor gezorgd dat schraalland- en veenrestanten nog steeds een refugium vormen voor elders verdwenen planten en dieren. Deze kunnen bij de geplande regionale herstelmaatregelen een uitbreiding van hun geschikte leefgebied tegemoet zien. Eén van de belangrijkste soorten hier is de kamsalamander, die op de hele reeks van landgoederen in de flanken van het IJssedal een geschikt leefgebied vindt.

Uiterwaarden IJssel

Voor Natura2000-gebied 38 Uiterwaarden IJssel is een ontwerp aanwijzingsbesluit opgesteld. Het gebied overlapt met de buitendijkse delen van gemeente Brummen, met uitzondering van de hoofdstroom van de IJssel zelf. Een aantal vrijwel onvergraven en reliëfrijke uiterwaarden vormt een kleinschalig oud cultuurlandschap met stroomdal-graslanden, klevitsbloem- en glanshaverhooilanden. Andere delen zijn van belang vanwege hardhoutbos. Het gebied is van belang als broedgebied voor soorten van natte, ruijge graslanden en drijvende waterplantenvegetaties en is daarnaast van enig belang voor soorten van bosrijke watergebieden met voldoende vis. Ook is het gebied belangrijk als rust- en foerageergebied voor tal van vogelsoorten. Voor de wilde zwaan, kolgans, klevit en de grutto is het één van de belangrijkste gebieden in Nederland.

Voor meer informatie over Natura2000 en over de aangewezen gebieden verwijzen we naar de website van Regiegroep Natura2000 (www.natura2000.nl/pages/kaartpagina.aspx); eensamenwerkingsverband tussen meerdere ministeries en de twaalf provincies.

4.1.2 Provinciale beleid

Landgoederenbuitenplaatsenhebbenraakvlakken met meerdere provinciale beleidslijnen. De voor dit project belangrijkste doelen zijn beschreven in twee programma's: het programma Cultuur en Erfgoed en het programma Buiten Gewoon Groen. Daarnaast hebben landgoederen en buitenplaatsen een plek in

de Gelderse Omgevingsvisie.

Uitvoeringsprogramma cultuurerfgoed 2013-2016 Provincie Gelderland (team Cultuur&Erfgoed) kent een uitvoeringsprogramma cultuur en erfgoed 2013-2016. In dit programma worden de door de provincie gestelde doelen met betrekking tot buitenplaatsen benoemd onder het themalandschap en archeologie. De provincie geeft aan zich in de periode 2013-2016 te willen richten op de instandhouding en het beleefbaar maken van de historische buitenplaatsen. De provincie wil dit doel samen met gemeenten en andere partners realiseren door in te zetten op functieverandering, restauratie en duurzaamheidsbevordering op buitenplaatsen. Daarnaast is maatwerk in de regelgeving een belangrijk aandachtspunt.

Programma Buiten Gewoon Groen

Met haar beleidsuitwerking Natuur en Landschap (2012) zet Provincie Gelderland in op behoud en versterking van de diversiteit van het Gelderse landschap. Daarin krijgen de Nationale Landschappen en cultuurhistorische landgoederen een extra 'plus'. Dit resulteert in het feit dat de provincie landgoedeigenaren ondersteunt bij het realiseren van hun landschapsdoelen voor natuur, cultuurhistorie en water. Met het programma Buiten Gewoon Groen brengt de provincie dit beleid ten uitvoer.

Gelderse Omgevingsvisie

Ter vervanging van de oude structuurvisie ligt momenteel een ontwerp voor de Gelderse Omgevingsvisie ter inzage. Specifiek over cultuurhistorische landgoederen en landgoederenzones – de pareltjes van Gelderland zoals ze hierin worden genoemd – wordt gesteld dat ze een belangrijke rol spelen in het behalen van de doelen op gebied van natuur, landschap, cultuurhistorie en water. Naast de expliciet genoemde landgoederen en landgoederenzones, zijn ook natuur en landschap belangrijke thema's in de Omgevingsvisie, die onder meer naar voren komen in het kader van het Gelderse Natuurnetwerk (GNN, de herijkte Ecologische Hoofdstructuur).

In een verdieping van de omgevingsvisie wordt

Habitattypen en soorten waarvoor doelen zijn verwoord voor gebied 58

Habitattypen	Habitatsoorten
H3130 Zwakgebufferde vennen	H1166 Kamsalamander
H4010A Vochtige heiden (hogere zandgronden)	H1831 Drijvende waterweegbree
H6230 Heischrale graslanden	
H6410 Blauwgraslanden	
H7150 Pioniersvegetaties met snavelbiezen	
H9120 Beuken-eikenbossen met hulst	
H91EOC Vochtige alluviale bossen (peekbegeleidende bossen)	

Habitattypen en soorten waarvoor doelen zijn verwoord voor gebied 38

Habitattypen	Niet-broedvogels
H3150 Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden	A005 Fuut
H3260B Bekken en rivieren met waterplanten (grote fonteinkruiden)	A017 Aalscholver
H3270 Slikkige rivieroevers	A037 Kleine zwaan
H6120 Stroomdalgraslanden	A038 Wilde zwaan
H6430A Ruijten en zomen (moerasspirea)	A041 Kolgans
H6430B Ruijten en zomen (harig wilgenroosje)	A043 Grauwe gans
H6430C Ruijten en zomen (droge bosranden)	A050 Smlent
H6510A Glanshaver- en vossenstaartheooilanden (glanshaver)	A051 Krakeend
H6510B Glanshaver- en vossenstaartheooilanden (gr.vossenstaart)	A052 Wintertaling
H91EOA Vochtige alluviale bossen (zachthoutoobossen)	A053 Wilde eend
H91EOB Vochtige alluviale bossen (essen-iepenbossen)	A054 Pijlstaart
H91F0 Droge hardhoutoobossen	A056 Slobeend
	A059 Tafeleend
Habitatsoorten	
H1134 Bittervoorn	A061 Kuitfeend
H1145 Grote modderkruiper	A068 Nonnetje
H1149 Kleine modderkruiper	A125 Meerkoet
H1163 Rivierdonderpad	A130 Scholekster
H1166 Kamsalamander	A142 Kievit
H1337 Bever	A156 Grutto
	A160 Wulp
Broedvogels	
A017 Aalscholver	A162 Tureluur
A119 Porseleinhoen	
A122 Kwartelkoning	
A197 Zwarte stern	
A229 IJsvogel	

het belang van landgoederen nader uitgewerkt. Hierin wordt aangegeven dat landgoederen van belang zijn omdat ze vergroeid zijn met het Gelders landschap, bijdragen aan de landschappelijke, ecologische en cultuurhistorische kwaliteiten van Gelderland, een publiek-private inspanning vragen voor duurzame instandhouding en een gebiedsgerichte en integrale aanpak vergen wegens hun grote binding met hun omgeving. De provincie streeft naar behoud en versterking van de kenmerkende samenhang tussen landgoederen en het omliggende landschap. Zij neemt daarin de rol op zich als regisseur, verbinder, kennismakelaar, aanjager of financier. Eigenaren blijven primair verantwoordelijk voor een economisch duurzame bedrijfsvoering.

De provincie levert een bijdrage door financiële ondersteuning en het mee zoeken naar ruimtelijke ontwikkelingen ten behoeve van het duurzame voortbestaan van een landgoed. Deze ontwikkelingen moeten echter in verhouding staan tot de positieve bijdrage die dit levert aan de provinciale doelstellingen.

4.1.3 Gemeentelijk beleid

Uit afstemming tussen provincie Gelderland en gemeente Brummen bleek dat de provinciale en gemeentelijke doelen sterke overlap vertonen. De gemeentelijke doelen kunnen dan ook worden beschouwd als uitwerking van het provinciaal beleid. Op gemeentelijk niveau zijn de doelen uitgewerkt in drie plannen: de Ruimtelijke ontwikkelingsvisie Ligt op Groeni (BRG, 2006), het landschapsbeleidsplan Brummen uit 2008 (BRG, 2008) en de Toekomstvisie 2030. De drie plannen worden hieronder toegelicht.

Ruimtelijke ontwikkelingsvisie Ligt op Groeni, 2006

Binnen de door gemeente Brummen opgestelde ontwikkelingsvisie Ligt op Groeni wordt ingezet op het behouden en versterken van zowel de aanwezige landgoederen zelf als aan de versterking van de samenhang tussen de landgoederenzone en de IJsselvallei. Centraal idee achter het verster-

ken en behouden van de landgoederen is daarbij de landgoederen te ontwikkelen tot belangrijke plaatsen op het gebied van recreatie, commercie of cultuur.

Landschapsbeleidsplan Brummen, 2008

In het landschapsbeleidsplan van de gemeente Brummen is ervoor gekozen de gemeente op te delen in deelgebieden. De (zes) deelgebieden zijn onderscheiden op grond van ruimtelijk-landschappelijk te onderscheiden eenheden. Op grond van deze ruimtelijk landschappelijke indeling worden de volgende deelgebieden onderscheiden: de Veluwe, de Veluweflank, de Ontginningen, de Landgoederen, de Oeverwal en de Uiterwaarden.

Aan ieder deelgebied is in het plan een apart hoofdstuk gewijd. Zo ook aan de landgoederen. Het feit dat de gemeente hier in het plan een heel hoofdstuk aan wijdt zegt iets over de waarde die de gemeente hecht aan de vele landgoederen en buitenplaatsen binnen haar gemeentegrenzen. Binnen gemeente Brummen liggen maar liefst 21 landgoederen en buitenplaatsen (M. Bos en D. Spek, 2012). Dat deze een belangrijke bijdrage leveren aan de landschappelijke kwaliteit binnen de gemeente mag duidelijk zijn. Om deze kwaliteiten ook voor toekomstige generaties veilig te stellen worden in het plan verschillende doelen gesteld. De meest opvallende doelen die in het landschapsbeleidsplan worden gesteld zijn gericht op het versterken van de recreatieve functie van landgoederen en het (beter) benutten van de aanwezige ruimte op de landgoederen ten bate van de waterproblematiek (verdroging) en achteruitgang van de biodiversiteit (versterking natuurwaarden).

Toekomstvisie 2030

Onder de titel Innoveren met oude waarden heeft gemeente Brummen maart 2013 een concept-toekomstvisie 2030 gepubliceerd, waarin richting wordt gegeven aan strategie, beleid en plannen die in de periode tot 2030 gemaakt zullen worden. Natuur, landschap, water, papier en landgoederen worden in de toekomstvisie als belangrijke kernwaarden genoemd. Eén van de drie speerpunten voor

2030 betreft "Ruimte voor papier en landgoederen", de kernwaarden die de gemeente uniek maken. De papierindustrie kent een lange en belangrijke geschiedenis in de gemeente. Bedrijven in die sector krijgen in de toekomst ruimte om zich te ontwikkelen om hun relatie met de gemeente te versterken en beter zichtbaar te maken. Hetzelfde geldt voor landgoederen, die gelegenheid krijgen zich te ontwikkelen, uiteraard met respect voor hun cultuurhistorische waarde en kwetsbare natuur.

Hier toe worden nieuwe economische activiteiten op de landgoederen mogelijk gemaakt, zoals horeca, recreatie, zorgvormen en kleinschalige innovatieve bedrijven, afgemeten op de mogelijkheden van de landgoederen zelf. Gemeente Brummen neemt zich voor landgoederen recreatief meer te promoten en vermarkten. De beleefbaarheid van landgoederen speelt daarin een rol.

De concept-toekomstvisie ligt geheel in lijn met de Omgevingsvisie van Provincie Gelderland.

4.2 Algemene visie van gemeente Brummen op landgoederen en buitenplaatsen
Gemeente Brummen erkent de waarde van landgoederen en buitenplaatsen en is daar trots op. De gemeente zet zich daarom in voor duurzame instandhouding van deze waardevolle terreinen en de daarin gelegen gebouwen. Deze waarde wordt niet alleen toegeschreven aan het belang dat zij rechtstreeks voor de gemeente vertegenwoordigen. Juist ook de intrinsieke waarde van landgoederen en buitenplaatsen wordt van belang geacht: het cultuur- en natuurhistorisch erfgoed dat onlosmakelijk is verbonden met het ontstaan van de gemeente en het Arcadisch landschap als geheel.

4.3 Functievervulling

De combinatie van functies die landgoederen en buitenplaatsen vervullen voor hun eigenaar verschilt per terrein en per eigenaar, net als hun individuele motieven voor instandhouding of ontwikkeling ervan. Voor de één heeft het terrein primair een woonfunctie, terwijl voor de ander bijvoorbeeld de

economische functie, jacht of de instandhouding van erfgoed de drijfveer is. De persoonlijke functies voor en motieven en ambities van eigenaren staan al vele jaren garant voor de unieke identiteit van de verschillende terreinen en worden door gemeente Brummen dan ook gerespecteerd en gestimuleerd.

Zoals in het voorgaande hoofdstuk uiteen is gezet, vertegenwoordigen landgoederen en buitenplaatsen niet alleen voor de eigenaar een waarde. Ook de gemeente met haar inwoners en ondernemers en de wijde omgeving daarvan ontleent tal van voordelen en kwaliteiten aan deze terreinen. In onderstaande paragrafen wordt de gemeentelijke visie op de belangrijkste functies nader toegelicht.

4.3.1 Natuur en ecologie

Op landgoederen en buitenplaatsen is, vaak meer dan elders, ruimte voor landschapsvormen en – elementen die op andere plaatsen steeds meer verdwijnen. Dit zijn bijvoorbeeld elementen die als onderdeel van een ontwerp een rol spelen in de beleevingskwaliteit of oude vormen van landgebruik en landinrichting met cultuurhistorische waarde. Eén en ander zorgt voor een divers palet aan landschapstypen dat plaats biedt aan tal van plant- en diersoorten. Zo spelen bijvoorbeeld oude lanen en gebouwen -zeker in combinatie met waterpartijen- een belangrijke rol in het leefgebied van vleermuizen en bieden (hak)houtwallen een geschikt onderkomen aan vele vogelsoorten en zoogdieren.

Landgoederen en buitenplaatsen dragen dus in belangrijke mate bij aan het behoud van de biodiversiteit. Gemeente Brummen hecht daarom veel waarde aan de instandhouding van deze terreinen en in het bijzonder aan de ecologische diversiteit daarin. Bijzondere aandacht gaat uit naar elementen en terreintypen die in het omliggende gebied niet of in mindere mate voorkomen.

4.3.2 Recreatie, toerisme en educatie

Van onschatbare waarde is het feit dat een groot deel van de landgoederen en buitenplaatsen voor

een ieder beleefbaar is. Velen ervaren een landgoed als oase van rust en ruimte, zeker wanneer het terrein voor hen is opengesteld. Niet onbelangrijk daarin is de verscheidenheid aan belevingsvormen. Waar het ene landgoed geheel vrij toegankelijk is voor het brede publiek, is het andere verborgen in het landschap en vormt daarin een geheimzinnige component. De wijze waarop een landgoed of buitenplaats beleefd kan worden is veelal een afgeleide van de aard van het terrein en diens eigenaar en past bij de identiteit daarvan (zie ook paragraaf 4.3).

Gemeente Brummen heeft er baat bij dat landgoederen en buitenplaatsen optimaal beleefd kunnen worden, maar wel in een vorm en maat die daarbij past. Veelal betreft dat extensieve recreatievormen, overwegend kleinschalige voorzieningen en lage bezoekersaantallen. Mits goed afgewogen behoren echter ook andere recreatievormen tot de mogelijkheden, zoals dat bijvoorbeeld bij landgoed Beekhul en Groot Engelenburg te zien is.

In het algemeen wordt gestreefd naar het minimaliseren van interne en externe invloeden die een negatief effect hebben op de belevingskwaliteit van de landgoederen en buitenplaatsen. Dit betreft onder meer geluidsoverlast van gemotoriseerd vervoer, planologische ontwikkelingen in de directe omgeving van landgoederen en buitenplaatsen die de beeldkwaliteit daarvan aantasten en ontwikkelingen binnen landgoederen en buitenplaatsen zelf die ten koste gaan van hun kernwaarden.

In dit licht is het Natura2000-gebied Landgoederen Brummen, evenals de woonkernen aangewezen als 'area to be avoided' voor de kleine burgerluchtvaart. Dit houdt in dat vliegverkeer boven deze zones moet worden voorkomen en -wanneer dit niet anders kan- piloten een minimale vlieghoogte van 300 meter moeten aanhouden. Dit heeft tot doel om geluidsoverlast van met name vliegveld Teuge in te perken. Over deze kwestie en de handhaving daarvan zijn afspraken gemaakt tussen Provincie Gelderland en vliegveld Teuge.

De waardering van landgoederen en buitenplaatsen

en de betrokkenheid daarbij (nader beschreven in paragraaf 4.5) wordt in belangrijke mate bijgebracht middels educatie. Zowel scholleren als volwassenen kunnen veel leren over natuur, cultuur en historie in hun eigen omgeving. Behalve de gemeente, onderwijsinstellingen en werkgroepen, kunnen ook landgoedeigenaren zelf daarin een grote rol spelen. Zij zijn immers als geen ander betrokken bij het landschap dat zij onderhouden. Door mee te werken aan, of zelfs het initiatief te nemen tot bijvoorbeeld educatieprojecten of begeleideronderleidingen, leveren zij een belangrijke bijdrage aan de bewustwording van de functies die landgoederen en buitenplaatsen vervullen en aan de inspanningen die dit vraagt.

Het beleefbaar maken van landgoederen en buitenplaatsen door bijvoorbeeld openstelling, educatieprojecten of andere vormen, gebeurt op basis van vrijwilligheid. Gemeente Brummen stimuleert eigenaren en beheerders echter wel om hieraan een passende bijdrage te leveren.

4.3.3 Landschap

Historische landgoederen en buitenplaatsen maken niet alleen deel uit van het landschap, ze zijn het landschap. Potenties en beperkingen van de landschapszone waarin ze zijn ontstaan hebben hun weerslag gehad op de ontwikkeling van de landgoederen en buitenplaatsen, zoals de landgoederen en buitenplaatsen op hun beurt hun stempel hebben gedrukt op de inrichting van het landschap.

Als dragers van het landschap beschouwt gemeente Brummen de landgoederen en buitenplaatsen als onmisbare factor bij het visualiseren van de kenmerken van elk landschapszone. In standhouding en herstel van landschappelijke elementen vormt daarin een belangrijk thema.

4.3.4 Cultuurhistorie

De geschiedenis van de regio, de ontwikkeling van landschap en grondgebruik en de modebeelden binnen architectuur en landschapsarchitectuur uit verschillende tijdsbeelden zijn op weinig andere

plaatsen zo goed terug te vinden als op landgoederen en buitenplaatsen. De factor tijd is dé dimensie in het landschap die historische landgoederen en buitenplaatsen van grote waarde maken voor landschap en samenleving. Deze terreinen vormen een levend cultuurhistorisch archief en vertellen vele verhalen over de gemeente.

Vanzelfsprekend koestert gemeente Brummen deze cultuurhistorische waarden en zet zich in voor het behoud ervan. Maar daarin wordt nadrukkelijk niet ingezet op het conserveren van een specifiek tijdsbeeld. Landgoederen en buitenplaatsen zijn van oudsher dynamische en zichzelf ontwikkelende complexen. Veel meer wordt er daarom voor gekozen cultuurhistorische waarden te behouden door deze op een weloverwogen wijze in te bedden en in te passen in de huidige situatie en toekomstige ontwikkelingen. Op deze manier vormt behoud van cultuurhistorie geen directe belemmering voor het toekomstperspectief en voor de dynamiek die past bij inrichting en gebruik van een landgoed of buitenplaats. Voorwaarde voor deze aanpak is dat de waardevollecultuurhistorischewaardenenementen goed zijn benoemd en beschreven zodat gevolgen van ontwikkelingen op het cultuurhistorisch erfgoed voldoende kunnen worden afgewogen.

Juist deze cultuurhistorische waarden worden door recreanten, toeristen en inwoners van gemeente Brummen hoog gewaardeerd. Het vormt als het ware het visitekaartje. Behalve op behoud zet de gemeente daarom ook in op het beleefbaar maken van de cultuurhistorie.

4.4 Instandhouding en ontwikkeling

4.4.1 Eigen identiteit

Instandhouding en ontwikkeling van landgoederen of buitenplaatsen heeft een hoge prioriteit bij gemeente Brummen. Maar alleen de instandhouding van landgoed of buitenplaats als object is niet voldoende. Het zijn juist de eigen identiteit en de onderscheidende karakteristieken van de individuele terreinen die het geheel aan landgoederen en buitenplaatsen zo waardevol maken. Het zorgt voor

de diversiteit en veelzijdigheid.

Gemeente Brummen streeft ernaar eigenaren en beheerders in beginsel zo veel mogelijk ruimte te bieden om, binnen de kaders van wet- en regelgeving, de identiteit van landgoederen en buitenplaatsen te behouden en te versterken. Dit vraagt om maatwerk in het gemeentelijke beleid.

4.4.2 Duurzaamheid en continuïteit

Landgoederen vormen al lange tijd een stabiele factor in het landschap. Niet zelden werden en worden belangrijke beslissingen op landgoederen gedurende een langere tijd door dezelfde eigenaar, vanuit dezelfde visie gemaakt. Dit leidde tot een vrij continue en consequente ontwikkeling van het landschap, de economische dragers daarin en de vormgeving van het landgoed of buitenplaats. Toch werden ook in het verleden meer rigoureuze aanpassingen gedaan aan de eigendommen. Zo werden landhuizenafgebrokenenherbouwd, tuinen opnieuw ontworpen of grondgebruik veranderd. Maar ook die aanpassingen werden vaak consequent volgens een onderbouwde visiedoorgevoerd, binnen de geest van de tijd. De aanleiding tot veranderingen lag en ligt, naast de persoonlijk voorkeur van de eigenaar, veelal in behoud of versterking van de economische positie van een landgoed en dus vooral bij het streven naar duurzame instandhouding van het eigendom.

Deze lijn van continuïteit en duurzaamheid wordt ook in de toekomst zo veel mogelijk doorgezet. De instandhouding van landgoederen en buitenplaatsen wordt vooral ondersteund door het bieden van ruimte voor passende ontwikkeling. Hierover meer in de volgende paragraaf.

4.5 Economische dragers

Het spreekt voor zich dat beheer van terreinen en gebouwen financiële middelen vraagt. De bronnen van deze middelen werden vanuit de historie bij landgoederen vaak op het bezit zelf gevonden, bij buitenplaatsen doorgaans daarbuiten. Veranderingen in maatschappij en economie hebben steeds aanleiding gegeven tot het zoeken naar

nieuwe economische dragers of het meegroeien (moderniseren) ervan op basis van nieuwe technologie, productreizen en wet- en regelgeving. Dit proces duurt nog altijd voort en zal dat ook blijven doen. Voor een duurzame instandhouding is het van groot belang dat historische landgoederen en buitenplaatsen de ruimte krijgen te blijven antiperen op dit proces en niet worden beschouwd als ambachts- of openluchtmuseum.

Waar belangrijke economische dragers worden gevonden in bijvoorbeeld landbouw of bosbouw, krijgen eigenaren dan ook de ruimte deze met hedendaagse technieken en gewassen en volgens een moderne bedrijfsvoering ten uitvoer te brengen. Tegelijkertijd wordt daarbinnen gestreefd naar optimaal behoud van onder andere cultureurhistorische, landschappelijke en ecologische waarden. Zoals dat altijd was, blijft de evenwichtige samenhang tussen alle functies hoog in het vaandel staan.

Wanneer onvoldoende economische dragers voorhanden zijn of bestaande economische dragers niet langer voldoende, denkt gemeente Brummen in beginsel mee over nieuwe of aangepaste inkomstenbronnen. Nieuwe economische dragers moeten zo veel mogelijk aansluiten bij en zo min mogelijk afbreuk doen aan de unieke kwaliteiten en identiteit van het landgoed of buitenplaats en diens omgeving.

Het produceren en aanbieden van (al dan niet exclusieve) streekproducten is een economische drager die de moeite waard is verder verkend te worden. Waar cultuurhistorische, ecologische en landschappelijke waarden enerzijds geld kosten, kunnen zij ook als waardeverhogend imago met een streekproduct worden meeverkocht. Dit concept, ook bekend als 'nested maker' (Westering et al, 2013), vraagt een goede marketingstrategie en samenwerking tussen landgoedeigenaren en ondernemers binnen de gemeente.

Wanneer de consumpt bereid is meer te betalen voor een product met een verhaal –bijvoorbeeld brood dat afkomstig is van het mooie

(spelt)graanveld waar hij of zij in het weekeinde vaak langsfietst- dan draagt de consument indirect bij aan een mooi landschapsbeeld. Het initiatief voor het uitwerken van dergelijke concepten, wordt neergelegd bij ondernemers en beheerders.

4.6 Lasten verlagen

De inkomsten die beschikbaar zijn voor behoud, herstel en ontwikkeling vormen maar één kant van de economische situatie waarin landgoederen en buitenplaatsen verkeren. De andere helft wordt ingevuld door de uitgaven. In voorgaande hoofdstukken is beschreven op welke wijze landgoederen en buitenplaatsen bijdragen aan de recreatieve en toeristische waarde van de gemeente, aan het gunstige woon- en werkklimaat en tal van andere aspecten. Kosten voor beheeren onderhoud worden gedragen door de eigenaren, terwijl dezelfde eigenaren hiervoor ook worden aangeslagen vanuit verschillende richtingen zoals toeristenbelasting, forensenbelasting, waterschapslasten. Diverse eigenaren zijn van mening dat ze op deze wijze een dubbele bijdragen leveren aan maatschappij.

Voor verschillende landgoederen en buitenplaatsen is het moeilijk of vrijwel onmogelijk om nieuwe economische dragers te ontwikkelen of bestaande dragers te versterken. Terreinen en objecten lenen zich hier niet voor of dit past niet binnen de visie (of statuten) van de eigenaar. In die gevallen is het nog moeilijker om inkomsten en lasten op elkaar af te stemmen.

Op basis van dit gegeven zal gemeente Brummen de mogelijkheden onderzoeken om de lasten voor beheer, herstel en ontwikkeling van landgoederen en buitenplaatsen te verlichten.

4.7 Samenhang en betrokkenheid

Behalve aan hun onderscheidende individuele kenmerken en eigen unieke identiteit, onlenen landgoederen en buitenplaatsen hun waarde ook aan hun landschappelijke verwevenheid, hun onderlinge samenhang en hun verbondenheid met de woonkeren en de inwoners van de gemeente.

4.7.1 Landschappelijke samenhang en betrokkenheid

De relatie tussen een landgoed of buitenplaats en het landschap waarin het is gelegen kent meerdere dimensies. Ten eerste zijn de landgoederen en buitenplaatsen in de regel gesticht op een locatie die de optimale uitgangspunten bood voor het doel dat het diende. Bij verdere ontwikkeling van het bezit zijn de potenties benut die daar voor handen waren. Zo hebben de landgoederen direct aan de loop van de IJssel een andere ontwikkeling doorgemaakt dan die hoger op de flank van de Veluwe. En dit geldt voor alle landschapsgradiënten daartussen. Maar andersom is ook het landschap binnen en rond het landgoed gevormd naar de behoefte van de eigenaar, vaak samenhangend met de economische dragers van het bezit.

Deze sterke band tussen een landgoed of buitenplaats, diens (ontstaans)geschiedenis en de vormgeving van het landschap beschouwt de gemeente als zeer waardevol. Reden dus om deze te behouden en te versterken!

De grenzen zoals die momenteel voor de landgoederen en buitenplaatsen worden weergegeven zijn gebaseerd op de huidige eigendomsituatie. Waar de inrichting van de terreinen in het verleden aan wijzigingen onderhevig was, gold dat ook voor de omvang en begrenzing. Resultaat hiervan is dat het door landgoederen en buitenplaatsen gevormde Arcadische landschap verder reikt dan de huidige eigendoms grenzen. Behalve de ruimte die individuele landgoederen en buitenplaatsen krijgen voor behoud van hun identiteit, staat gemeente Brummen dan ook voor een integrale benadering van de landgoederen, buitenplaatsen en het tussenliggende landschap.

Omdat deze benadering verder gaat dan de grenzen van de landgoederen en feitelijk betrekking heeft op het grootste deel van het gemeentelijke landschap, is een gedeegen verankering van deze benadering in het gemeentelijk beleid wenselijk.

4.7.2 Maatschappelijke betrokkenheid
Inwoners en ondernemers van gemeente Brummen profiteren van de positieve invloed van landgoederen en buitenplaatsen op hun leef- en werkomgeving. Jaarlijks bezoeken vele mensen de landgoederen of beleven deze vanaf de weg tijdens een wandel- of fietstocht. Echter, lang niet altijd zijn bezoekers zich bewust van de inspanningen en middelen die van eigenaren en beheerders worden gevraagd om deze bijzondere kwaliteiten in stand te houden, noch van het voorrecht hiervan veelal kosteloos mee te mogen profiteren.

Of terreinen nu zijn opengesteld voor publiek of op een andere manier bijdragen aan de landschappelijke kwaliteiten, respect voor de terreinen en hun eigenaren is op zijn plaats. Om die reden wordt proactief ingezet op het creëren van betrokkenheid en bewustwording bij inwoners en bezoekers.

4.8 Rol van gemeente Brummen: van partij naar partner

Gemeente Brummen zet zich in voor duurzaam behoud en ontwikkeling van historische landgoederen en buitenplaatsen. Zoals verwoord in de (concept) Toekomstvisie 2030 stelt zij zich daarbij niet op als één van de overheidspartijen waarmee eigenaren te maken krijgen, maar als partner in het nastreven van gemeenschappelijke doelen en behartigen van gemeenschappelijke belangen. Zij neemt daarin een faciliterende rol op zich en vraagt eigenaren, beheerders en ondernemers initiatieven te ontplooiën. Ideeën, initiatieven en wensen worden per project, landgoed of buitenplaats beoordeeld en getoetst. De criteria hiervoor zullen gaandeweg vorm krijgen. Hiervoor wordt (vooral nog) geen vast omlijnd afwegingskader vastgesteld. Het voornemen hierbij is om het afwegingskader met de landgoedeigenaren zelf vorm te geven. Waar nodig en mogelijk denkt de gemeente mee over mogelijkheden en verdere uitwerking van ideeën en biedt zij ondersteuning en begeleiding bij het verdere proces. Maar de gemeente gaat verder. Gemeente Brummen zoekt -binnen haar mogelijkheden- naar beschikbare middelen die kunnen worden aangewend voor ondersteuning van behoeve en ontwikkeling van landgoe-

deren en buitenplaatsen. Met deze middelen wil zij landgoederen en buitenplaatsen ondersteunen in de bijdrage die ze leveren aan de doelen als verwoord in deze visie. Financiële middelen worden zowel gezocht in de eigen budgetten als in de programma's van Provincie Gelderland.

Kortom: de rol van gemeente Brummen is driedelig en bestaat uit het bieden van financiële ondersteuning, het begeleiden van processen en het bieden van een loketfunctie naar andere overheden.

4.8.1 Financiële ondersteuning

De duurzame instandhouding van landgoederen en buitenplaatsen wordt het best gegarandeerd wanneer zij zo veel mogelijk zelfvoorzienend zijn en zo min mogelijk afhankelijk zijn van (structurele) subsidies en andere externe financieringsbronnen. Waar de gemeentelijke bijdrage financiële middelen betreft, worden deze middelen daarom bij voorkeur ingezet bij de ontwikkeling en versterking van duurzame economische dragers en het verlagen van afhankelijkheid van structurele subsidies.

Een besluit tot het financieel ondersteunen van een project wordt voorafgegaan door een gedegen afweging. Daarin wordt bepaald in hoeverre de verwachte resultaten van een project bijdragen aan het zelfvoorzienend vermogen, aan één of meer van de kernkwaliteiten van het landgoed of buitenplaats waarop het plaatsvindt of aan de samenhang met het omliggende landschap. Een ander criterium waarop wordt getoetst, is de mate waarin de resultaten van een project beleefbaar zijn voor inwoners, recreanten en toeristen. Omdat zowel de kernkwaliteiten als de beleefbaarheid sterk kunnen verschillen tussen het ene en het andere terrein, wordt hiervoor geen vast omlijnd afwegingskader vastgesteld. In plaats daarvan worden de eigenaren ingediende projecten per project, per landgoed of buitenplaats beoordeeld. Alleen zo kan de unieke identiteit van elk terrein steeds als uitgangspunt worden genomen. Tegelijkertijd onderzoekt de gemeente de mogelijkheden voor het verlagen van lasten die voor rekening komen van landgoedeigenaren. Het gaat

daarbij vooral om de zogenaamde dubbele lasten; lasten waarvoor eigenaren worden aangeslagen, die betrekking hebben op zaken die bijdragen aan het algemeen belang en waarvoor eigenaren al veel kosten maken voor beheer en onderhoud (zie ook paragraaf 4.6).

4.8.2 Procesbegeleiding

Behalve met financiële ondersteuning, zal gemeente Brummen zich ook inzetten met ondersteuning en advisering waar het gaat om planologische processen en vergunningstrajecten. En wat de gemeente betreft gaat dit verder dan alleen het toetsen van plannen en aanvragen op basis van bestaand beleid en regelgeving. Samen om tafel om kansen te verkennen, oplossingen te bedenken en krachten te bundelen, dat is de rol die de gemeente zal vervullen.

Voor zover de mogelijkheden dit toelaten zal de gemeente in deze rol ook ondersteuning verlenen door gerichte toepassing van bestaande beleidsregels, het nuanceren of juist verder uitwerken van beleid of zelfs het aanpassen of vernieuwen van beleid. Zo kan eigenaren en beheerders een handreiking worden gegeven bij hindernissen waarvoor zij komen te staan. De mogelijkheden voor beleidsmatige ondersteuning worden verkend op basis van situaties die zich voordoen en initiatieven die door eigenaren en beheerders worden voorgelegd. Zo wordt het een vraaggestuurd en dynamisch proces. Een voorbeeld is het verzoek van landgoed de Wildbaan omtrent legalisatie van extra parkeerplaatsen. Dit is in strijd met het vigerende bestemmingsplan. De parkeervoorziening maakt echter onderdeel uit van een bredere duurzame economische ontwikkeling van het landgoed, waarmee legalisatie van de parkeerplaatsen tot de mogelijkheden behoort.

4.8.3 Loketfunctie

Eigenaren en beheerders hebben bij het reilen en zellen van hun bezit niet alleen te maken met gemeente Brummen. Naast andere lagere overheden als waterschappen en buurgemeenten, hebben zij ook te maken met de provincie, verschillende

organen van de rijksoverheid en indirect met Europa. Zeker wanneer een landgoedeigenaar niet de weg weet in overheidsland, kan dit ertoe leiden dat initiatieven vroegtijdig stranden of problemen niet goed worden opgelost.

Gemeente Brummen stelt zich tot doel voor eigenaren en beheerders een loketfunctie te vervullen. Dit houdt in dat eigenaren de gemeente kunnen beschouwen als het aanspreekpunt van de overheid, waarbij ze terecht kunnen met initiatieven, vragen en problemen. Gemeente Brummen zal dan namens of met de eigenaar contact leggen met andere overheden en inzicht geven in de stappen die genomen moeten worden.

4.8.4 Uitvoeringsinstrument

Het instrument waarmee projecten en initiatieven in het kader van de visie landgoederen en buitenplaatsen worden geïnventariseerd en beoordeeld, is de projectinventarisatie. Niet alleen krijgt de gemeente hiermee een overzicht van projecten, werkzaamheden en initiatieven die bij eigenaren actueel zijn, ook vormt dit een communicatiemiddel tussen eigenaren onderling. Zo kan -tot op zekere hoogte- bij elkaar worden bekeken welke ontwikkelingen een rol spelen en wellicht de samenwerking onderzoeken wanneer het grensoverschrijdende of gelijksoortige projecten betreft. De projectinventarisatie wordt in deel 2 nader toegeelicht.

Deel 2

Projectinventarisatie

5

Inleiding op

Met de visie op landgoederen en buitenplaatsen, beschreven in deel 1 van dit rapport, zijn goede vooremens gemaakt voor behoud en herstel van landgoederen en buitenplaatsen. Om direct en concreet de daad bij het woord te voegen geeft de projectinventarisatie inzicht in de stappen die gezet worden voor de verwezenlijking van die vooremens.

5.1 Wat is de projectinventarisatie?

De projectinventarisatie geeft inzicht in de voorgestelde projecten, concrete maatregelen en werkzaamheden die een bijdrage leveren aan het realiseren van de doelen uit de visie. In de eerste plaats gaat het daarbij om projecten die al 'in de kast staan', maar vanwege beperkte financiële middelen of belemmeringen op het vlak van beleid en regelgeving niet of moeilijk tot realisatie komen.

Behalve voor bestaande plannen 'in de kast' is er natuurlijk ook ruimte voor nieuwe ideeën. Door de gezamenlijke aanpak van de visievorming, periodieke afstemming en daarbij optredende 'kruisbestuiving' is het goed mogelijk dat nieuwe inzichten ontstaan, resulterend in nieuwe ideeën en wensen. De projectinventarisatie is ook voor die ideeën het geschikte platform.

5.2 Inhoud van de projectinventarisatie

De betrokkenheid van eigenaren bij hun landgoed of buitenplaats is bijzonder groot. Ook bezitten zij doorgaans een schat aan kennis over ontstaansgeschiedenis, historische ontwikkelingen en de huidige situatie van het erfgoed. En tot slot, maar zeker niet onbelangrijk, hebben eigenaren en beheerders veelal een duidelijke en concrete visie op de toekomst van het landgoed of buitenplaats. Niemand anders dan zij kan dan ook beter aanvoelen wat nodig is voor duurzame instandhouding, herstel en ontwikkeling daarvan.

De inhoud van de projectinventarisatie wordt daarom hoofdzakelijk ingegeven door eigenaren en beheerders. Daarom worden de deelnemers aan de projectinventarisatie periodiek gevraagd een actueel overzicht te geven van de projecten en werkzaamheden die passen bij de strekking van de visie, voorzien van een

de projectinventarisatie

kostenraming. Deze overzichten worden gebundeld en getotaliseerd zodat een goed beeld ontstaat van de investeringsbehoefte, uitgesplitst naar een aantal categorieën. Op basis van dit overzicht zal gemeente Brummen een afweging maken van de wijze waarop beschikbare middelen worden ingezet voor de ondersteuning van de voorgenoemen projecten. Ook kan het overzicht van projecten aanleiding vormen tot het verlenen van meer beleidsmatige ondersteuning.

Doordat projecten per landgoed of buitenplaats worden opgenomen, wordt maximaal ruimte gegeven aan de eigen identiteit van elke eigendom

6 Landgoederen in gemeente

Op basis van de definitie als gegeven in paragraaf 2.3 is een selectie gemaakt van landgoederen en buitenplaatsen die vallen binnen de scope van de visie Landgoed zonder grenzen en zijn uitgenodigd voor deelname aan de projectinventarisatie. Deze selectie is weergegeven in de hiernaast afgebeelde tabel. De ligging van deze landgoederen en buitenplaatsen is op kaart weergegeven in bijlage 3.

Deelname aan de projectinventarisatie is geheel vrijwillig. Enkele eigenaren hebben aangegeven niet of voorlopig niet te willen deelnemen. Desalniettemin heeft het merendeel van de eigenaren van bovengenoemde terreinen, ook wanneer zij niet wensen deel te nemen, een waardevolle bijdrage geleverd aan de totstandkoming van de visie.

6.1 Kopgroep

De projectinventarisatie is een nieuw instrument model voor gemeente Brummen. Om alle betrokken partijen gelegenheid te geven op een overzichtelijk schaal kennis te nemen van en ervaring op te doen met de projectinventarisatie, wordt gestart met een zogenaamde kopgroep. De kopgroep bestaat uit een selectie van 6 partijen die zelf hebben aangegeven bij de opstartfase betrokken te willen zijn. In navolgende paragrafen is van de kopgroep leden een korte beschrijving opgenomen. Voor Huis te Eerbeek geldt dat zich twee partijen voor de kopgroep hebben aangemeld. Dit betreft de eigenaar/beheerder van het landgoed en de erfpachter/exploitant van het daarop gelegen hotel. Om de eenheid van het landgoed te benadrukken worden beide delen van het terrein samen als Huis te Eerbeek benaderd.

6.1.1 't Huis Empe

Het huidige landhuis, 't huis Empe, werd omstreeks 1550 gebouwd in opdracht van Thomas van Buerlo, burgemeester van Zutphen. Van Buerlo was gehuwd met Geertruid van der Capelle, dochter van de eigenaar van de Hof te Empe. Zodoende is op grond van de Hof een kleine stenen woning gebouwd –'t huis Empe- dat later herhaaldelijk

en buitenplaatsen Brummen

Landgoed/Buitenplaats	ligging	Opp.	eerste	BHB	RM	GM	NSW
nr	naam	ha	vermelding				
1	Landgoed de Wildbaan	8	1678		X		X
2	Spaensweerd	2	1650	X	X		
3	De Wijde Landen	2	1812		X		
4	Huis Empe	6	1419	X	X		X
5	Huis Voorstonden	172	14e eeuw	X	X		X
6	Huis te Eerbeek	30	1380		X		X
7	Huize de Rees/Klein Sion	5	1441		X		
8	Reuversweerd ¹	80	1830		X		
9	Huis Den Bosch	13	1600	X	X		X
10	Groot Engelenburg	50	voor 1400	X	X		X
11	Klein Engelenburg	4	1835	X	X		
12	Stichting Het Sterrebos	44	1900				X
13	Leusveld	216	1911	X	X		
14	De Geldersche Toren	109	1535	X	X		X
15	De Beukenhorst	3	1828		X		
16	Landgoed De Molenbeek	103	1836				X
17	Landgoed BeekhuI (Landal)	74	Begin 1900				
18	Kasteel Quazenbosch/ Michaelshoeve	14	1884				X

*BHB = beschermde historische buitenplaats, RM = Rijksmonument, GM = gemeentelijk monument, NSW = rangschikking onder Natuurschoonwet

werd verbouwd en uitgebreid tot het in 1930 zijn huidige vorm kreeg.

Nadat ¹Huis Empe verschillende malen van eigenaar wisselde, kwam het in 1714 in bezit van de familie Van Hasselt. Omstreeks 1760 werd het landgoed bekend vanwege de experimenten die er door de familie van Hasselt werden uitgevoerd op het gebied van zijdeteelt. Omdat het menu van zijderupsen hoofdzakelijk bestaat uit bladeren van de Witte Moerbei stonden er in deze periode maar liefst 3000 Moerbeibomen. Enkelenaanzigemoerbeibomen herinneren nog altijd aan die periode.

²Huis Empe is één van de weinige Oost-Veluwse landgoederen waarbij het landgoed enkele honderden jaren binnen één familie is gebleven. Pas in 1984 besloot de familie van Hasselt het landgoed onder te brengen in een stichting, met als doel het behoud van het huis en omliggende grond. Het landhuis en bijbehorend koetshuis werden ingericht als zes zelfstandige wooneenheden, waar sinds die tijd zes huishoudenswonen en gezamenlijk actiefzorgdragen voor beheer en onderhoud van opstallen en gronden.

Zowel de landschappelijke tuin aan de voorzijde van het landhuis, als de meer formele, symmetrische tuin aan de achterzijde daarvan werden in 1930 ontworpen door H.A.C. Poortman. Aan de voorzijde

¹ Vanwege de Planologische Kern Beslissing (PKB) Ruimte voor de Rivier heeft de overheid de dijkverlegging in Cortenoever middels een bestemmingsplan mogelijk gemaakt. Hierdoor wordt Reuversweerd beperkt in haar functie als landgoed en de mogelijkheid van het vinden en behouden van (nieuwe) economische dragers. Reuversweerd is in de lijst met landgoederen opgenomen, maar de toekomst zal uitwijzen in hoeverre Reuversweerd bestaansrecht houdt als landgoed.

herinneren enkele bomen nog aan de oude ligging van de Voorsterweg die destijds als oprijlaan tot aan het landhuis liep. Aan de westzijde van het landhuis ligt een uit 1950 daterende moestuin. Ten oosten van het landhuis bevindt zich een slingerende waterpartij die herinnert aan de gracht die vroeger rond het huis liep. De waterpartij wordt gevoerd door kwelwater en watert in het oosten af op een oude arm van de IJssel. Deze arm werd in de eerste helft van de 16e eeuw afgesloten en heeft zich inmiddels ontwikkeld tot ecologisch waardevol moerasgebied. Aan de andere zijde van de Voorsterweg bevindt zich een parkbos met imposante oude bomen. In dit deel is ook het koetshuis gesitueerd.

De bewoners van 't Huis Empe zijn goed op de hoogte van de ontstaansgeschiedenis van het geheel en van de ontwikkelingen die zich sindsdien hebben voorgedaan. Hun voornaamste doel is de duurzame instandhouding van het terrein en haar bijzondere heden en waar nodig het herstellen van bijzondere kenmerken die in de loop der tijd in verval zijn geraakt. Gezamenlijk spannen zij zich in voor de werkzaamheden die hiervoor nodig zijn, bijstaan door vrijwilligers. Het landgoed is voor een groot deel opengesteld voor publiek en hoewel enkele delen voor privé zijn afgesloten, kunnen bezoekers tijdens een wandeling over en om het terrein een goede indruk krijgen van het landgoed, landhuis en de samenhang met het omliggende landschap.

6.1.2 Huis te Eerbeek

Huis te Eerbeek is omstreeks 1200 gebouwd als jachtslot voor de heren van Bronckhorst. Het oorspronkelijke pand had drie vleugels en was voorzien van een slotgracht. In 1553 komt het landgoed in handen van het geslacht Van Limburg Stirum. Deze familie houdt het landgoed vele jaren in haar bezit. Hoe het landgoed er destijds uitzag is goed te zien op de kaarten die I. van Geelkercken in 1642 van Eerbeek maakte.

In 1822 was de oorspronkelijke havezate sterk vervallen en werd het gebouw geheel verbouwd tot het huidige witgepleisterde huis in neoclassicistische trant.

Het landgoed zelf is qua hoofdstructuur sinds 1642 niet veel meer gewijzigd. In 1895 kocht prof. Max Weber Huis te Eerbeek. Zijn weduwe legateerde huis en landgoed in 1942 aan Geldersch Landschap & Kasteelen. Het huis is in de 19e eeuw regelmatig verbouwd tot het neoclassicistische huis zoals dat nu aanwezig is. De tuin en directe omgeving van het huis zijn aangelegd in de 19e eeuwse landschapsstijl. Een opvallend onderdeel van Huis te Eerbeek is de oliemolen, een watermolen uit 1825. De molen werd gebruikt voor het winnen van olie uit beukennootjes en lijnzaad. Het is de enige nog werkende bovenslag watermolen in Nederland, die momenteel draaiende wordt gehouden door vrijwilligers. De hoeveelheid water in de Eerbeekse beek is echter onvoldoende voor het laten malen van de molen. Het park van Huis te Eerbeek is openbaar toegankelijk. Ook de oliemolen is te bezoeken.

Op het landgoed bevindt zich een modern hotelgebouw waarin samen met het voormalige koetshuis en landhuis door Fletcher Hotels faciliteiten worden aangeboden voor overnachting, eten en drinken en vergaderen. De historische setting van het hotel en conferentiecentrum draagt in grote mate bij aan de status en identiteit van het hotel. Het landgoed en een hoogwaardige beeldkwaliteit daarvan is voor het hotel dan ook van economisch belang.

Hoewel Geldersch Landschap & Kasteelen en Fletcher Hotels daarvoor verschillende motieven hebben, delen beide partijen de ambitie om het landgoed in stand te houden en waar nodig te herstellen. Gezien dit gemeenschappelijke doel van beide partijen wordt Huis te Eerbeek in de projectinventarisatie als één deelnemer beschouwd.

6.1.3 Huis Voorstonden

Huize Voorstonden is in de 16e eeuw gebouwd op de fundamenten van een ouder, uit de 14e eeuw daterend gebouw. In de periode van 1550 tot 1977 voor het huis en 1995 voor het landgoed is het bezit in eigendom geweest van vier families van hoge adel. Sinds 1650 is omvang van het landgoed circa 180 hectare. Als gevolg van de stabiele eigendomsituatie,

omvang en consequent beheer, kent Huis Voorstorden een hoge mate van historische en landschappelijke gaafheid. De oorspronkelijke structuur van het landgoed is door de tijd goed bewaard gebleven. Bij het huis hoort een park dat ontworpen is door Jan David Zocher. De zuidelijke tuin is recentelijk (in begin 2012) gereconstrueerd naar een vroeg 20e eeuwse ontwerp van Leonard Springer. Zowel het huis als aangrenzende tuinen zijn in particulier bezit en alleen op afspraak te bezichtigen. Anders is dit voor de omliggendelandgoedbossen. Deze zijn aan Natuurmonumenten geschonken en zijn openbaar toegankelijk.

6.1.4 Landgoed de Molenbeek

De geschiedenis van landgoed de Molenbeek gaat terug tot het jaar 1717. In dit jaar kocht de eigenaar van huis te Eerbeek, Joseph Maurits van Lamsweerde, een stuk grond van de geërfden Coldenhove. Op het aangekochte terrein, achter Coldenhove aan de Gravinnebeek, liet hij een papiermolen bouwen, die hij vervolgens verpachtte. Landgoed de Molenbeek bleef uiteindelijk tot 1776 in eigendom van de heer van Lamsweerde. Daarna wisselde het landgoed vele malen van eigenaar en wordt het door grondaankopen groter en groter.

In 1859 omvat landgoed de Molenbeek een vierbaksmolen met woonhuis en schuur, een burgerwoonhuis (witte huise) en 78 hectare heide-, weide- en bosgronden. In dat jaar wordt het landgoed aangekocht door Hermannus Kruijff uit Rotterdam voor 11.000 gulden. Het voornaamste streven van de heer Kruijff was het ontginnen van de woeste gronden. De papiermolen raakte, evenals de gehele papierindustrie op de Veluwe, in verval. Het handwerk was niet meer lonend en molens verdwenen of werden omgezet in fabrieken. Enkele onderdelen van de molen werden later geschonken aan het Openluchtmuseum in Arnhem.

De heer Kruijff heeft het landgoed nog verder uitgebreid met voormalige markgronden van de Hervormde diaconie, enkele percelen met woonhuizen langs de Harderwijkseweg en langs de grens met Groenouwe in de gemeente Apeldoorn, waarvan een

gedeelte na de oorlog in gebruik is genomen als waterwingebied. Het witte huisje stamt uit 1834 en is het oudste burgerwoonhuis van Eerbeek. De boswachterij aan de Harderwijkseweg dateert uit het midden van de vorige eeuw. Nu –na ruïn 150 jaar– is het landgoed inmiddels 103 ha groot, opengesteld voor publiek en zijn de nakomelingen van de heer Kruijff nog steeds eigenaar.

Voornaamste doelstelling voor het landgoed is het landgoed zo goed mogelijk in de originele staat te handhaven en waar mogelijk daarnaar terug te brengen. In de afgelopen decennia hebben zich ontwikkelingen voorgedaan die de kwaliteit, verscheidenheid van flora en fauna en daarmee positieve beleving en waardering van het landgoed onder druk hebben gezet. Het zijn vooral ecologische en cultuurhistorische maatregelen die weer kunnen bijdragen aan versterking van de unieke karakteristiek van het landgoed de Molenbeek. Bovendien dragen deze maatregelen bij aan de gewenste verbeteringen voor natuur en watersystemen en wordt aansluiting gevonden bij de doelstellingen die door gemeente Brummen, de Steden-driehoek en het waterschap worden nagestreefd. Met deze doelstellingen wordt ook de beoogde recreatieve functie, binnen de grenzen van de doelstellingen van het landgoed, in toenemende mate benadrukt.

6.1.5 Spaensweerd

De eerste vermelding van Spaensweerd dateert uit 1650. Waar eerder een boerderij gevestigd was, ontstond in de 18e eeuw een buitenplaats. In 1830 werd het landhuis uitgebreid met een extra verdieping en vijf jaar later werd de formele tuin daaromheen omgevormd naar de voor die tijd kenmerkende landschapsstijl. De vele borders rond het landhuis zijn een duidelijk kenmerk uit die periode. Rond 1900 was op Spaensweerd een zogenaamde Franse school gevestigd: een jongens kostschool waar ook notabele boeren uit de omgeving hun kinderen heen stuurden. Het grootste deel van de 20e eeuw kende Spaensweerd bewoners die banden hadden met de Koninklijke familie. Nadat

het enige tijd te koop heeft gestaan, heeft Spaensweerd recentelijk nieuwe eigenaars gekregen.

Het landhuis in Louis XVI Empire stijl is gelegen aan de oostzijde (rivierzijde) van de winterdijk rond Brummen en biedt daardoor een wijds en fraai uitzicht op de IJsseluteroeveren. Aan de andere kant wordt de doorgaande weg van Arnhem naar Zutphen door beplanting aan het oog onttrokken. Het landhuis heeft de functie van hotel en trouwlocatie.

6.2 Overig landgoederen en buitenplaatsen
Gemeente Brummen streeft ernaar om na het eerste jaar van de projectinventarisatie jaarlijks steeds enkele landgoederen en buitenplaatsen aan het programma toe te voegen. Eigenaren en beheerders kunnen zich hier op eigen initiatief voor aanmelden. Van deze terreinen is in navolgende paragrafen een korte beschrijving opgenomen.

6.2.1 Landgoed de Wildbaan

De geschiedenis van de Wildbaan gaat terug tot de 16e eeuw, toen het behoorde tot het landgoed de Gelderse Toren en een domeingoed was van hertog Karel van Gelre (1467-1538). Van het oude huis de Wildbaan resteert, sinds de bouw van het huidige pand dat is gebouwd in 1910, vrijwel niets meer. Slechts het voormalig koetshuis en een schuur stammen nog uit een eerdere periode. Het landgoed de Wildbaan in haar huidige vorm is ongeveer 8 hectare groot. Het uit 1910 daterende landhuis is ontworpen door architect H.A. Ezerman. Kenmerkend voor het landhuis zijn de Trapgevels. De geruchten gaan dat deze een knipoog zijn naar de Amsterdamse grachtenspanden. Dit omdat de vrouw van Adriaan Jacob Paul Metelerkamp (Anna Mathilda den Tex) dochter was van de burgemeester van Amsterdam.

6.2.2 Huize de Rees

Huize de Rees is gelegen aan de Arnhemsestraat in Leuvenheim en ligt op steenworp afstand van Landgoed Groot Engelenburg waarmee het in de 18e eeuw verbonden was. De oorsprong van de

Rees, dat van origine een kasteel was, gaat net als dat van Groot Engelenburg terug tot om en nabij het jaar 1400. Het landhuis in zijn huidige vorm stamt overigens niet uit die tijd maar uit 1833. Door de jaren heen is het landgoed frequent van eigenaar gewisseld en met de wisseling van eigenaars is ook de gebruiksfunctie regelmatig gewijzigd. Vóór de Tweede Wereldoorlog was het landhuis een hotel-pension. Omstreeks 1943 kwam de Rees in handen van de paters Franciscanen. Momenteel is huize de Rees in eigendom van de stichting Klein Ston dat het gebruikt als bezinningscentrum.

6.2.3 Groot Engelenburg

De eerste vermelding van Groot Engelenburg stamt uit 1570 toen Jacob Schimmelpenninck van der Oye in het huwelijk trad met Margaretha van der Capellen. Uit een in 1992 uitgevoerd archeologisch onderzoek, waarbij oude helpalen zijn gevonden, kan echter worden geconcludeerd dat de geschiedenis van Groot Engelenburg verder terug gaat dan het jaar 1570.

Groot Engelenburg heeft in de loop der eeuwen veel eigenaren gekend. Zo was Groot Engelenburg na de Schimmelpenninck van der Oyes, onder meer bezit van een lid van de familie Van Heeckeren. In 1781 kwam het kasteel in eigendom bij de familie Van der Capellen en daarna vererfde Groot Engelenburg op twee dochters van T.A. van der Heyden. In 1828 werd Groot Engelenburg gekocht door Mevrouw Judith van Walrée van Lennep. Direct na de aankoop liet ze het oude kasteel verbouwen in neoclassicistische stijl. Echter, al in 1835 lijkt ze het kasteel te groot gevonden te hebben. Ze wilde kleiner gaan wonen, liet Klein Engelenburg bouwen en verliet Groot Engelenburg.

Na de tweede wereldoorlog (waarin het eigendom was van de Duitse bezetters, Kommando Zepelin) kwam Groot Engelenburg in bezit van Gemeente Brummen, die het landhuis in 1947 verkocht aan de Twentsche bank die van het landhuis een vakantieoord maakte. Toen er in 1987 geen markt meer was voor landgoedvakanties werd Groot Engelenburg verkocht aan de familie De Lange. Deze liet in de

voormalige tuinen een 9 holes golfbaan aanleggen en begon in het landhuis zelf een hotel-restaurant. Formeel is het landgoed momenteel in bezit bij Groot Engelenburg BV.

6.2.4 Klein Engelenburg

Klein Engelenburg is in 1835 gebouwd in opdracht van mevrouw Judith van Walrée van Lennep. Zij was eerder eigenaresse van Groot Engelenburg maar liet, omdat zij Groot Engelenburg te groot vond, een kleiner landhuis bouwen. Dit nieuwe landgoed kreeg, zeer toepasselijk, de naam Klein Engelenburg.

Het huis zoals wij dat nu aan de Spoorstraat zien is echter niet het huis dat in opdracht van Judith van Walrée van Lennep is gebouwd. Het huis in zijn huidige hoedanigheid stamt uit 1912 en is gebouwd door dhr. C.J. van Marle. De heer van Marle liet de gevelsteen van het oude Klein Engelenburg overzetten in de nieuwe villa. Rond de villa liet hij een fraai vormgegeven 8 hectare grote tuin aanleggen.

Deze weelde duurde voort tot de oorlogsjaren toen de Duitse bezetter het huis vorderde. De familie Van Marle was genoodzaakt intrek te nemen in het koesthuis. Na de oorlog werd Klein Engelenburg verkocht en ingericht als kindertehuis.

In het najaar van 2004 is het huis gekocht door de Amsterdammer dhr. Miedema die na de nodige interne verbouwingen een luxueus woon- en zorgcentrum voor ouderen is gestart. Het woonzorgcentrum had in eerste instantie 19 appartementen. Door een latere uitbreiding met twee vleugels zijn nog eens 14 appartementen extra gerealiseerd.

6.2.5 Het Sterrebos

Landgoed Sterrebos was tot medio 1900 onderdeel van het uit 1550 daterende landgoed Empe. In 1900 werd door de eigenaar van het landgoed Empe (de Familie van Hasselt) besloten om het landgoed op te splitsen onder verschillende familieleden. In 1917 huwde mevrouw G. van Hasselt met de heer Bosch Ridder van Rosenthal. Hierdoor is het Sterrebos door vererving in bezit gekomen van de familie Bosch van

Rosenthal.

Om de 46 ha grond (en de drie op het landgoed aanwezige landhuizen) te beheren is op 14 september 1995 stichting het Sterrenbos opgericht. De gronden bestaan uit bos, akkers en graslanden. Het gehele landgoed is gerangschikt onder de Natuurschoonwet en is opengesteld voor wandelaars. Op het landgoed is eveneens een buurtcentrum (De Sterre) gevestigd.

6.2.6 t Leusveld

Landgoed t Leusveld is gesticht door de Twentse textielbaron Nairac in 1911. Op het landgoed, dat hoofdzakelijk was bedoeld voor de jacht, liet hij eveneens een jachthuis bouwen. Dit huis werd alleen gebruikt tijdens jachtpartijen. In 1921 kwamen zowel het jachthuis als de uitgestrekte gronden eromheen in handen van de familie Beker, wiens familie er woonde tot 1962. Dat zij tot 1962 in het landhuis woonden is op zich bijzonder omdat het landgoed in 1956 al was aangekocht door de verzekeraar RVS. Na 1971 ging het, door de jaren heen in verval geraakte landhuis, betere tijden tegemoet nadat het, met overheidssteun, werd aangekocht door de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten. Het jachthuis zelf werd in 1973 verpacht aan de kunstschilder Henk Peeters. Het jachthuis is thans niet meer bewoond.

6.2.7 Landgoed Beekhuil

Landgoed Beekhuil is een vroeg 20ste eeuwse 74 hectare groot landgoed dat is opgebouwd door de Familie Ankersmit. Deze met katoenhandel rijk geworden familie liet op het landgoed een eenvoudig houten huis bouwen.

Na de tweede wereldoorlog werd het landgoed verkocht aan de heer Wolzak. De heer Wolzak was eigenaar van het aangrenzend vakantiepark Coldenhove. Sinds het landgoed is aangekocht en ingericht ten behoeve van recreatie is het, hoewel een aantal maal gewisseld van eigenaar, steeds onderdeel geweest van een vakantiepark. Momenteel is landgoed Beekhuil opgegaan in het Landal Greenpark Coldenhove. Wat nog herinnert

aan het landgoed van de familie Ankersmit is het eenvoudig houten huis. Het huis wordt momenteel door Landal verhuurd als vierpersoonsbungalow.

6.2.8 Reuversweerd

Reuversweerd is in 1832 gebouwd door de grootgrondbezitters familie Colenbrander. Tot 1940 was het zeer bekend als hengstendepot en stoeterij. Door huwelijk en vererving is het landhuis in 1941 in het bezit gekomen van de familie van Sytzama. In de oorlog vorderden de Duitsers Reuversweerd en vestigden er een radiopelstation. In deze periode raakte het gebouw door beschietingen beschadigd. Na de oorlog is het nog gedeeltelijk als kantoor en opslag gebruikt, maar sinds circa 1990 staat het pand leeg. Als gevolg van ontwikkelingen in het kader van Ruimte voor de Rivier op het landgoed en de directe omgeving daarvan, is de toekomst van landgoed Reuversweerd onzeker.

6.2.9 Huize Den Bosch

De geschiedenis van huize Den Bosch gaat terug tot het jaar 1600 waarin het landgoed het eigendom was van Johan van Doetinchem tot Spykerbosch. In 1642 ging het over op Johan van Gesscher, burgemeester van Deventer en in 1832 naar de familie Verstege. Huize Den Bosch in haar huidige vorm stamt uit deze 'Verstege' periode. Via vererving komt het huis in 1866 in handen van de familie Everwijn. Tijdens de tweede wereldoorlog werd Huize Den Bosch, net als Groot Engelenburg en Reuversweerd, door de Duitsers gevorderd. Seyss Inquart vestigde er gedurende de bezettingsperiode een school ten behoeve van 'anstaandige Mädchen'. Enkele jaren na de oorlog vestigde de familie Everwijn zich weer in het huis. Anno 2013 is Huize Den Bosch in eigendom van de heer Thate, voormalig rentmeester van de familie Everwijn. Onlangs is het huis gerenoveerd en is het op afstand te bewonderen. Het landhuis zelf en de directe omgeving zijn niet opengesteld voor het publiek, de omliggende bossen zijn wel publiek toegankelijk.

6.2.10 Gelderse Toren

De geschiedenis van de Gelderse toren gaat terug tot het jaar 1179. Hoe de toren er toen uitzag

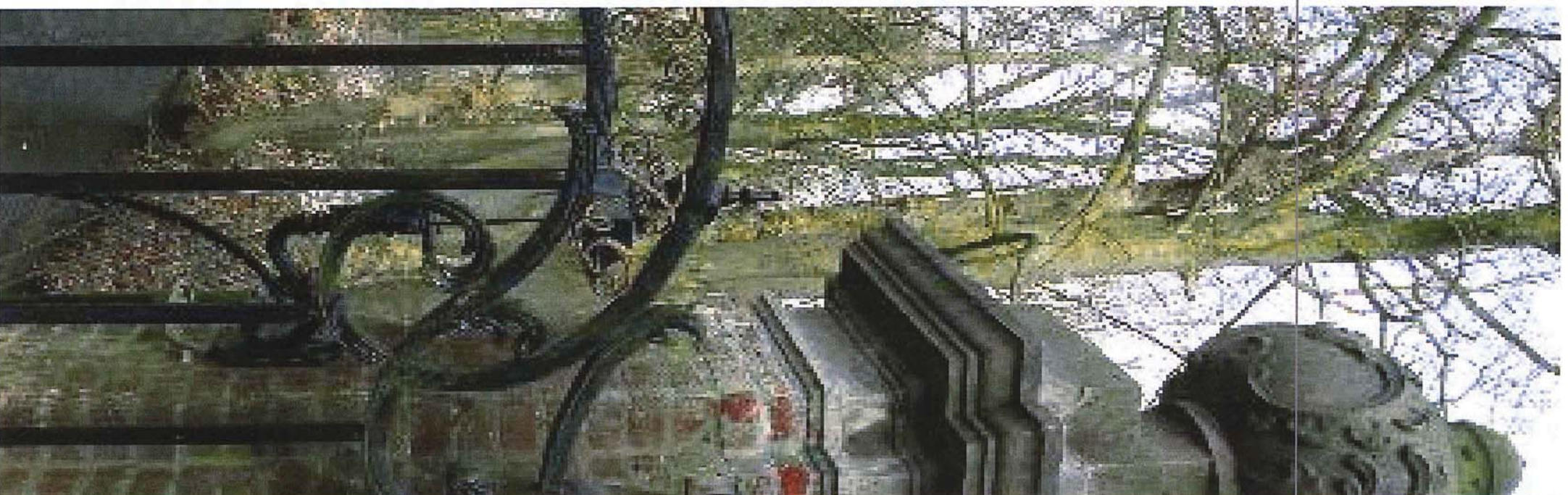
is onbekend. In 1535 werd de toren grotendeels afgebroken en opnieuw opgebouwd. Dit alles vond plaats in opdracht van Karel van Gelre. De in 1535 opgerichte toren was in 1868 echter dusdanig vervallen dat in dit jaar werd besloten de oude toren tot aan de eerste verdieping af te breken. Vanaf de eerste verdieping werd in de stijl van die tijd een nieuw gedeelte opgetrokken. Dit laatste vond plaats in opdracht van baron van Rhemen tot Rhemenshuizen, die na vele jaren, waarin het landgoed meerdere keren van eigenaar was gewisseld, de toren in bezit kreeg. Na zijn overlijden in 1877 bleef zijn vrouw van Leembruggen tot 1921 eigenaar. Na haar overlijden werd de toren, inclusief de bijbehorende landerijen, verkocht aan de familie Wurfain. De familie Wurfain bleef eigenaar tot 1979. In dit jaar kwam het landgoed opnieuw in de verkoop en werd het gekocht door de familie Ruyten die tot op heden nog steeds eigenaar is.

6.2.11 De Beukenhorst

Landgoed de Beukenhorst dateert van ongeveer halverwege de 19e eeuw. In die periode werd de eerste steen gelegd door Willemina Augustine Prins. De door een fraai park omgeven villa was begin deze eeuw bewoond door de familie Crommelin, die op een gedeelte van de bijbehorende grond een kwekerij had. Het buiten heette toen Carolinenburg. In 1910 verhuisde Crommelin naar 't Malster. Daarna heeft het gebouw nog een reeks bewoners gehad. Omstreeks 1940 wordt Beukenhorst ingericht als artsenhuis, waarna het omstreeks 1951 werd aangekocht door familie van Sytzama. Momenteel staat het landhuis te koop.

6.2.12 Kasteel Quazenbosch / Michaelshoeve

Kasteel Quazenbosch is gebouwd in opdracht van grootgrondbezitter F.C. Colenbrander. Hij liet het destijds bouwen voor zijn zuster Henriëtte Cornelia. Zij was in 1866 gehuwd met de in 1838 geboren baron J.A.Z. van Brakell. Op Quazenbosch heeft de baron van Brakell een stoeterij-dekstation voor Hackney-paarden gehad. Van Brakell overleed in 1911. Het eigendom kwam na de dood van de baron weer in het bezit van de familie Colenbrander. In 1927 kwam het huis in eigendom van baron

J.G.W.H. van Sytzama die in de omgeving van Brummen meerdere landhuizen in zijn bezit had. In 1933 besluit baron van Sytzama naar zijn andere landgoed, Reuversweerd te verhuizen.

In de oorlogsjaren en een korte periode erna is het gebouw door diverse instellingen bewoond. In 1949 werd het pand met 6,5 hectare grond door de familie van Sytzama-Colenbrander verkocht aan de Michaelshoeve, een heilpedagogisch instituut op de antroposofische levensbeschouwing van dr. Rudolf Steiner.

6.2.13 *De Wijde Landen*

De vroegste geschiedenis van het Rijksmonument dat nu De Wijde Landen heet, is verbonden met Spaensweerd, gelegen aan de overkant van de Bronkhorsterweg. Daar stond tamelijk dicht bij de weg, op de plaats waar nu de vijver van De Wijde Landen ligt, het bij Spaensweerd behorende koetshuis met schuur. Toen in 1812 Spaensweerd verkocht werd, is het gedeelte aan de overkant van de weg waarschijnlijk apart verkocht. Vermoedelijk is tussen 1812 en 1819 een woonhuis gebouwd op de plek van het oude koetshuis. De eigenaar van de grond was in 1819 Jan Carel Baron Van Eck. Hij was een man van aanzien, lid van de Staten van Gelderland en ambtsjonker van Brummen. Het is niet waarschijnlijk dat de familie zelf ooit in het huis dat toen op het perceel stond gewoond heeft. Het huis zoals het er nu staat is misschien tussen 1832 en 1855, maar vermoedelijk kort na 1855 gebouwd. In de negentiende eeuw is het huis een aantal keren van eigenaar veranderd. In 1884 was het huis in bezit van P.H.A.P. Lepeltak Kieft, handelaar in thee. Lepeltak Kieft zou het huis rond 1890 aan Frederick Bogardt verkocht hebben, die later de eigenaar van Groot Engelenburg werd; in die tijd werd het huis "Ruimzicht" genoemd.

Rond 1900 werd de familie Bijdendijk de eigenaar. Kort na de dood van haar echtgenoot verkocht de weduwe van Bijdendijk, Anna Trijna van Rede, het huis in 1909 aan de familie Colenbrander, grootgrondbezitters uit de omgeving, die Huis Reuversweerd in Cortenoever bewoonden. De weduwe

huurde het huis van hen terug en bleef er nog 6 jaar wonen. In deze periode is de tuin aangelegd zoals deze in grote lijnen nog tot in de jaren '80 van de afgelopen eeuw bestond. De tuin vertoont in de paden, het metselwerk en de trapjes kenmerken van een ontwerp van Leonard Springer.

Tot 1961 bleef het huis door vererving in bezit van de familie Colenbrander, later Van Sytzama. Waarschijnlijk is daarna de naam van het huis veranderd van Ruimzicht in De Wijde Landen. De tuin is in de jaren '70 sterk aangepast aan de voorkeur van de bewoners, door een intensieve beplanting met ruimte voor het houden van een paard, kippen en honden. Er was tot voor kort een rozentuin en er stonden 120 soorten rododendrons. Van 1975 tot 2011 heeft de familie Van den Driest in De Wijde Landen gewoond. In 2011 is het huis gekocht door de huidige bewoners. Zij hebben met respect voor de geschiedenis van het huis geprobeerd veel van de oorspronkelijke toestand terug te halen. Ook de tuin is grondig onder handen genomen, waarbij veel van de ondergroei is verwijderd en oude paden en zichtlijnen zijn hersteld.

7

Projecten

De projectinventarisatie bestaat uit een jaarlijks te actualiseren overzicht van projecten en initiatieven die hoofdzakelijk door eigenaren van landgoederen en buitenplaatsen worden aangedragen. Jaarlijks worden 2 of meer projecten uit de projectinventarisatie opgepakt en uitgevoerd.

7.1 Categorieën

Om een goed overzicht te maken van de aard van projecten, worden deze ingedeeld in een vijftal verschillende categorieën. Onderstaand worden de categorieën weergegeven en kort toegelicht.

Projecten ten behoeve van tuinen en parken

De aanwezigheid van historische tuinen en parken is onmiskenbaar een van de belangrijkste kwaliteiten van landgoederen en buitenplaatsen. De tuinen en parken zijn gelegen rondom een (voormalige locatie van een) buitenplaats. Naast tuinen en parken vallen ook landschappelijke gebieden met (semi)permanente historische structuren en landschappelijke elementen onder deze categorieën. Projecten binnen de categorie tuinen en parken moeten ertoe bijdragen dat de groene cultuurhistorisch landschapstructuren in de vorm van tuin- en parkinrichting en belangrijke historische landschappelijke structuren binnen de landgoederenzone worden hersteld en behouden.

Projectentenbehoevanlandschapselementen

Bij de projecten van categorie landschapselementen is beheer en behoud van historische elementen, zoals grenswallen, houtwallen, lanen en kerkpaden aan de orde. Het zijn elementen die meestal (maar niet uitsluitend) in de meer bosrijke delen van het landschap zijn gestueerd. Doel van de projecten is het herkenbaar maken en op peil houden van de visuele kwaliteiten van deze cultuurhistorisch belangrijke onderdelen van landgoederen en buitenplaatsen.

Binnen deze categorie wordt ook aandacht besteed aan projecten die de relatie met de omgeving versterken. Landschapselementen zoals wegen, lanen en andere inrichtingspatronen, kunnen een sterke bijdrage leveren aan de verwerving van landgoederen en buitenplaatsen met het omringende landschap en van landgoederen en buitenplaatsen onderling.

Projecten ten behoeve van historische gebouwen, bouwwerken en ornamenten

Alle projecten gericht op instandhouding en herstel van historische gebouwen, bouwwerken en ornamenten vallen onder deze categorie. Het gaat daarbij vaak om het herstel van de kern van de landgoederen en buitenplaatsen. De status en het aanzien van een landgoed en buitenplaats wordt vaak grotendeels bepaald door de staat van onderhoud van het hoofdgebouw, de bijgebouwen en de directe omgeving. Maar ook het aanzicht van bordessen, toegangswegen, kassen en begrenzenzende muren spelen een belangrijke rol. Projecten van deze categorie moeten ertoe bijdragen dat het onderhoudsniveau van bouwwerken in gemeente Brummen op een hoog niveau komt en/of blijft. Vaak gaan de projecten over het wegwerken van achterstallig onderhoud of herstel van vervallen onderdelen.

Projecten ten behoeve van beken, sprengen, grachten en vijvers

Water is een belangrijke verbindende factor binnen de Veluwezoom en de IJsselvallei. De eroderende werking van water van de IJssel op de stuwwal ligt aan de basis van het huidige landschap: dwars op de landschapszones hebben smelt- en regenwater dalen en geulen gemaakt. De hydrologie van de Veluwezoom verbindt de stuwwal met het rivierdal van de IJssel via beken, sprengen, en kwelwater. Oppervlakte- en kwelwater voorzien vijvers en grachten in de lagere delen van de overgangszone en in het rivierdal permanent van water. Dit water is vaak van een goede kwaliteit.

Waterzorgt hierdoor voor een belangrijke natuurlijke verweving. Daarnaast vervulde en vervult water een belangrijke rol in het ontstaan en de ontwikkeling van landgoederen en buitenplaatsen in gemeente Brummen. Water vormde letterlijk de bron van de zo kenmerkende papierindustrie. Projecten binnen het thema 'Beken, sprengen, grachten en vijvers' richten zich op de instandhouding van belangrijke waterrelementen. Het gaat daarbij zowel om de natuurlijke als om de antropogene waterrelementen. Ook elementen die van belang zijn voor de waterhuishouding, zoals stuwen en sluisjes vallen onder deze categorie.

Projecten ten behoeve van diverse doelen

Onder de categorie diversen vallen alle projecten die niet passen binnen de bovengenoemde categorieën, maar wel een duidelijke bijdrage leveren aan het realiseren van de doelen en ambities die in de visie zijn geformuleerd. Hierbij kan worden gedacht aan recreatieve voorzieningen, informatievoorziening (bijvoorbeeld informatieborden) en projecten ten behoeve van bereikbaarheid of educatieve doelen.

7.2 Projecten per landgoed en buitenplaats

Deelnemende landgoederen en buitenplaatsen hebben ieder projecten in de projectinventarisatie ingebracht. In de navolgende subparagrafen is per deelnemer aan de projectinventarisatie een overzicht opgenomen van de ingebrachte projecten.

Van elk project is naast een projectnaam en korte toelichting ook aangegeven of het project al dan niet een grensoverschrijdend karakter heeft. Hieronder wordt verstaan projecten waarvan de beoogde resultaten worden gerealiseerd op twee of meer landgoederen of buitenplaatsen, of op de omgeving van het landgoed of de buitenplaats. Dergelijke projecten dragen bij aan de onderlinge samenhang tussen landgoederen en buitenplaatsen en het landschap waarin zij liggen en hebben daardoor veelal een breder draagvlak. Voorts is per project aangegeven in welk jaar de start van de uitvoering is voorzien, op basis waarvan prioriteiten gesteld kunnen worden. Wat betreft de ondersteuning is aangegeven of er voor de ingediende projecten al dan niet financiële ondersteuning nodig is en of andere ondersteuning gevraagd wordt, zoals planologische begeleiding of aanpassingen in beleid en regelgeving.

Tot slot wordt bij elk project aangegeven welke kosten met de uitvoering van de projecten gemoeid zijn. De basis van de kostenraming kan variëren van een globale inschatting tot een offerte voor de uitvoering en is afhankelijk van de fase waarin de planvorming rond het project zich bevindt.

't Huis Empe

Tuinen en parken	
Activiteiten omschrijving	toelichting
Bospian maken	tienjarig plan voor gemengd loofbos
Bospian uitvoeren	tienjarig plan voor gemengd loofbos, € 3.000/jaar, 3 jaar
Aanschaf kleine machines en materieel	continu onderhoud: karreffe, maaiers, kettingzaag, kloofmachine, etc.
Vrijwilligers	bruikbare handen nodig voor parkonderhoud, € 2.000/jaar, 3 jaar
Subtotaal kosten	
Landschapsselementen	
Activiteiten omschrijving	toelichting
Herstel en instand houden publieke paden	vrijhouden van overgroeiing, talud en beukenhagen, € 4.000/jaar, 3 jaar
Herstel monumentale bomen	Landschapsbepalende bomen, regelmatig onderhoud, € 2.000/jaar, 3 jaar
Subtotaal kosten	
Historische gebouwen, bouwwerken en ornamenten	
Activiteiten omschrijving	toelichting
Tomatenkas	herstel en instandhouding, 1x /20-25 jaar
Toren hoofdgebouw	herstel en instandhouding
Schilderwerk hoofdgebouw	herstel en instandhouding
Schilderwerk tuinhuis bij koeshuis	herstel en instandhouding
Schilderwerk koeshuis	herstel en instandhouding
Subtotaal kosten	
Beken, sprengen, grachten en vijvers	
Activiteiten omschrijving	toelichting
Sluisjes naar moeras	herstel van afvoer van het vijverwater
Talud	jaarlijks onderhoud, à € 1000/jaar
Subtotaal kosten	
Diversen	
Activiteiten omschrijving	toelichting
Oprijlaan	herstel
Rondleidingen	open-tuindagen, andere evenementen, jaarlijks à € 200/jaar
Bordjes voor boom- en plantensoorten	informatie voor voorbijgangers
Subtotaal kosten	
Samenvatting	
Projectcategorie	
Tuinen en parken	
Landschapsselementen	
Historische gebouwen, bouwwerken en ornamenten	
Beken, sprengen, grachten en vijvers	
Diversen	
Subtotaal kosten	

Grensover- schrijdend	Planning jaar	Gewenste ondersteuning financieel	andere andere	Kosten €
nee	2013	ja	nee	1.500,00
nee	2014	ja	nee	9.000,00
nee	2014	ja	nee	6.000,00
ja	2014	ja	ja	6.000,00
				22.500,00

Grensover- schrijdend	Planning jaar	Gewenste ondersteuning financieel	andere andere	Kosten €
evt.	2014	ja	nee	12.000,00
nee	2014	ja	nee	6.000,00
				18.000,00

Grensover- schrijdend	Planning jaar	Gewenste ondersteuning financieel	andere andere	Kosten €
nee	2014	ja	nee	19.500,00
nee	2014	ja	nee	18.000,00
nee	2016	ja	nee	24.000,00
nee	2014	ja	nee	1.500,00
nee	2015	ja	nee	12.000,00
				75.000,00

Grensover- schrijdend	Planning jaar	Gewenste ondersteuning financieel	andere andere	Kosten €
nee	2014	ja	nee	5.000,00
nee	2014	ja	nee	3.000,00
				8.000,00

Grensover- schrijdend	Planning jaar	Gewenste ondersteuning financieel	andere andere	Kosten €
nee	2014	ja	nee	12.000,00
ja	2014	ja	nee	600,00
nee	2014	ja	nee	500,00
				13.100,00

Aantal projecten	Kosten
4	22.500,00
2	18.000,00
5	75.000,00
2	8.000,00
3	13.100,00
16	136.600,00

Huis te Eerbeek

Tuinen en parken	
Activiteiten omschrijving	toelichting
Projecten Geldersch Landschap & Kasteelen en Fietscher Hotels	
Herstel tuin rond het huis	Bijzonderen bomen en struiken uit collectie prof. Weber, vrijstellen, opslag verwijderen, eventueel bijplanten
Entrees vanuit dorp	Huidige entree's vanuit dorp zijn 'achterpaadjes'. Entrees worden beter/meer verwelkomend vormgegeven met landgoedallure.
Herstel paden	Verleggen paden naar juiste plek, verbeteren profiel zodat ze jaarrond goed beloopbaar zijn.
Subtotaal kosten	
Landschapselementen	
Activiteiten omschrijving	toelichting
Projecten Geldersch Landschap & Kasteelen	
Vervangen lanen	Gefaseerd vervangen van lanen met slechte conditie
Subtotaal kosten	
Historische gebouwen, bouwwerken en ornamenten	
Activiteiten omschrijving	toelichting
Projecten Geldersch Landschap & Kasteelen	
Inventariseren en waarderen cascades	In park liggen gemetselde kunstwerken begraven, vermoedelijk cascades, die ooit deel uitmaakten van waterhuishouding. Inventarisatie moet aantal en functie uitwijzen.
Herstel cascades	invulling nader specificeren n.a.v. inventarisatie
Overige bouwwerken	bruggen, gemetselde duikers, toegangszulen, grenspalen
Projecten Fietscher Hotels	
Herstel gebouwen	Toenemende zichtbare scheuren in landhuis en koelshuis stoppen en herstellen
Aanzicht hotelgebouw	Aanpassen uitstraling hotelgebouw aan de stijl van de vroegere boerderij.
Subtotaal kosten	
Baken, sprengen, grachten en vijvers	
Activiteiten omschrijving	toelichting
Projecten Geldersch Landschap & Kasteelen en Fietscher Hotels	
Uitbaggeren grachten, vijvers en beek	Verwijderen ca 3000m ³ natte bagger met (natuurlijke) verontreiniging, o.a. nikkel. Te verwerken op eigen terrein.
Vervangen beschoeiing	Inclusief herstel achter beschoeiing afgekafde oever.
Verbeteren waterhuishouding	Uitdiepen greppels langs paden en lanen, herstellen of doorspuiten duikers, t.b.v. doorstroombaarheid.
Subtotaal kosten	

Grensover- schrijdend	Planning jaar	Gewenste ondersteuning financieel	andere andere	Kosten €
nee	2014/2015	ja	nee	15.000,00
ja	2016	ja	ja	45.000,00
deels	2016	ja	nee	93.750,00
				153.750,00
Grensover- schrijdend	Planning jaar	Gewenste ondersteuning financieel	andere andere	Kosten €
deels	2013-2023	ja	ja	99.600,00
				99.600,00
Grensover- schrijdend	Planning jaar	Gewenste ondersteuning financieel	andere andere	Kosten €
nee	2014	ja	nee	5.000,00
nee	2016 e.v.	ja	nee	p.m.
nee	2016	ja	nee	p.m.
nee		ja	nee	p.m.
				5.000,00
Grensover- schrijdend	Planning jaar	Gewenste ondersteuning financieel	andere andere	Kosten €
nee	2013/2014	ja	ja	90.500,00
nee	2014/2015	ja	nee	77.000,00
nee	2013/2014	ja	nee	28.125,00
				195.625,00

Huis te Eerbeek

Diversen	
Activiteiten omschrijving	toelichting
Projecten Geldersch Landschap & Kasteelen	
Plaatsen picknicktafels	Picknicktafels met informatie op tafelblad
Projecten Fletscher Hotels	
Verbeteren hoofdentree	Aanpassen van de huidige entree met te moderne stijl
Verbeteren oprijlaan	herbestraten met meer passende materialen (waaltes)
Verbeteren parkeerplaats	
Plaatsen informatiebord	Plaatsen infopaneel over landschap, geschiedenis en de doelen van beheerders/eigenaren.
Subtotaal kosten	

Samenvatting	
Projectcategorie	
Tuinen en parken	
Landschapsselementen	
Historische gebouwen, bouwwerken en ornamenten	
Beken, sprengen, grachten en vijvers	
Diversen	
Subtotaal kosten	

Grensover- schrijdend	Planning jaar	Gewenste ondersteuning financieel	andere ondersteuning	Kosten €
nee		ja	nee	3.000,00
nee		ja	nee	pm
nee	2014	ja	nee	15.000,00
nee		ja	nee	20.000,00
nee		ja	nee	pm
				38.000,00

Aantal projecten	Kosten
4	153.750,00
1	99.600,00
5	5.000,00
6	195.625,00
5	38.000,00
21	491.975,00

Landgoed Voorstonden

Tuinen en parken	
Activiteiten	toelichting
omschrijving	Creëren doorijkje vanaf openbare weg op monumentale sequoia
Subtotaal kosten	
Landschapselementen	
Activiteiten	toelichting
omschrijving	
Subtotaal kosten	
Historische gebouwen, bouwwerken en ornaminten	
Activiteiten	toelichting
omschrijving	
Subtotaal kosten	
Beken, sprengen, grachten en vijvers	
Activiteiten	toelichting
omschrijving	Herstel beschoeiing aan binnenzijde (eilandzijde) van gracht. Voor beschoeiing kan hout van eigen terrein worden gebruikt. Ondersteuning is vooral nodig voor arbeidsuren.
Opschonen grachten	geedeelte van grachtenpartij opschonen ter behoud van beeldkwaliteit oppervlaktewater van goede kwaliteit
Subtotaal kosten	
Diversen	
Activiteiten	toelichting
omschrijving	Betreft idee voor integraal project aangaande openbare wegen die door of direct langs landgoederen en buitenplaatsen lopen. Onderzoek naar haalbaarheid om verstorende werking van auto- en motorverkeer op landgoederen te beperken en de beleving van landgoederen vanaf wegen voor passanten te versterken.
Subtotaal kosten	
Samenvatting	
Projectcategorie	
Tuinen en parken	
Landschapselementen	
Historische gebouwen, bouwwerken en ornaminten	
Beken, sprengen, grachten en vijvers	
Diversen	
Subtotaal kosten	

Grensover- schrijdend	Planning jaar	Gewenste ondersteuning financieel	andere andere	Kosten €
nee		ja		pm 0,00

Grensover- schrijdend	Planning jaar	Gewenste ondersteuning financieel	andere andere	Kosten €
				0,00

Grensover- schrijdend	Planning jaar	Gewenste ondersteuning financieel	andere andere	Kosten €
				0,00

Grensover- schrijdend	Planning jaar	Gewenste ondersteuning financieel	andere andere	Kosten €
				pm
				0,00

Grensover- schrijdend	Planning jaar	Gewenste ondersteuning financieel	andere andere	Kosten €
			ja	pm
				0,00

Aantal projecten				Kosten
				0,00
				0,00
				0,00
				0,00
				0,00
				0,00
				0,00

Landgoed de Molenbeek

Tuinen en parken	
Activiteiten omschrijving	toelichting
Herstel hekwerken	Herstel houten toegangshekken tot landgoed en hekwerk rondom dienstwoning (witte huisje) van landgoed.
Subtotaal kosten	
Landschapselementen	
Activiteiten omschrijving	toelichting
Heideherstel	Herstelwerkzaamheden aan laatste stukje oorspronkelijke heide. Heide werd eerder aangetast door heideaanjie
Subtotaal kosten	
Historische gebouwen, bouwwerken en ornamenten	
Activiteiten omschrijving	toelichting
Herstel boerderij (gemeentelijk monument)	Herstel van het buitenvoegwerk en opnieuw opmetselen van enkele murelementen van de boerderij.
Herstel schuur	Herstel van de schuur voor opslag van bosbouw materiaal en kantine, naar aanleiding van aantasting door boktor.
Subtotaal kosten	
Beken, sprengen, grachten en vijvers	
Activiteiten omschrijving	toelichting
Herstel Gravinebeek	Litt laten voeren van haalbaarheidsstudie Fase 1, herstel sprengen tot waterval Fase 2, herstel waterval tot Boshoffweg Fase 3, herstel Boshoffweg tot aansluiting op Eerbeekse beek
Subtotaal kosten	
Diversen	
Activiteiten omschrijving	toelichting
Subtotaal kosten	
Samenvatting	
Projectcategorie	
Tuinen en parken	
Landschapselementen	
Historische gebouwen, bouwwerken en ornamenten	
Beken, sprengen, grachten en vijvers	
Diversen	
Subtotaal kosten	

Grensover- schrijdend	Planning jaar	Gewenste ondersteuning financieel	andere ondersteuning	Kosten €
nee		ja	nee	4.000,00
				4.000,00

Grensover- schrijdend	Planning jaar	Gewenste ondersteuning financieel	andere ondersteuning	Kosten €
nee	2014	ja	nee	3.500,00
				3.500,00

Grensover- schrijdend	Planning jaar	Gewenste ondersteuning financieel	andere ondersteuning	Kosten €
nee	2015	ja	nee	20.000,00
nee	2016	ja	nee	125.000,00
				145.000,00

Grensover- schrijdend	Planning jaar	Gewenste ondersteuning financieel	andere ondersteuning	Kosten €
nee	2013	ja	nee	15.000,00
nee	2014	ja	ja	100.000,00
nee	2015	ja	ja	50.000,00
nee	2016	ja	ja	50.000,00
				215.000,00

Grensover- schrijdend	Planning jaar	Gewenste ondersteuning financieel	andere ondersteuning	Kosten €
				0,00

Aantal projecten				
				Kosten
	1			4.000,00
	1			3.500,00
	2			145.000,00
	4			215.000,00
	0			0,00
	8			367.500,00

Spaensweerd

Tuinen en parken	
Activiteiten omschrijving	toelichting
Herstel tuin	Het in oude luister herstellen van tuin/ terugplaatsen van de border aan de zijde van de uiterwaarden
Vrijwilligers	Bruikbare handen nodig voor herstel en/of aanplant
Subtotaal kosten	

Landschapsselementen	
Activiteiten omschrijving	toelichting
Restauratie/herstel looppaden	
Aanplant van heg/haag	Het aanplanten van een beukenhaag aan de straatzijde
Springer-ontwerp	Terugplaatsen van verwijderde buxuselementen in de voortuin volgens ontwerp van architect Springer
Vrijwilligers	Bruikbare handen nodig voor herstel en/of aanplant
Subtotaal kosten	

Historische gebouwen, bouwwerken en ornamenten	
Activiteiten omschrijving	toelichting
restauratie toegangshok	
Subtotaal kosten	

Bekken, sprengen, grachten en vijvers	
Activiteiten omschrijving	toelichting
schoonmaken van de vijver en geschikt maken voor waterplanten/ fontijn aanbrengen	
Subtotaal kosten	

Diversen	
Activiteiten omschrijving	toelichting
Rondleidingen/ geschikt maken van de looppaden /voorzieningen voor bezoekers	Open dagen
Educatie	workshops tbv onderwijs
Subtotaal kosten	

Samenvatting	
Projectcategorie	
Tuinen en parken	
Landschapsselementen	
Historische gebouwen, bouwwerken en ornamenten	
Bekken, sprengen, grachten en vijvers	
Diversen	
Subtotaal kosten	

Grensover-schrijdend	Planning jaar	Gewenste ondersteuning financieel	andere	Kosten €
nee	2014	ja	nee	12.000,00
ja	2014	ja	ja	500,00
				12.500,00

Grensover-schrijdend	Planning jaar	Gewenste ondersteuning financieel	andere	Kosten €
nee	2014	ja	nee	1.000,00
nee	2014	ja	nee	2.000,00
nee	2014	ja	nee	3.000,00
nee	2014	ja	ja	500,00
				6.500,00

Grensover-schrijdend	Planning jaar	Gewenste ondersteuning financieel	andere	Kosten €
				2.000,00

Grensover-schrijdend	Planning jaar	Gewenste ondersteuning financieel	andere	Kosten €
				2.500,00

Grensover-schrijdend	Planning jaar	Gewenste ondersteuning financieel	andere	Kosten €
nee	2014	ja	nee	750,00
ja	2014	ja	nee	pm
				750,00

Aantal projecten				
				Kosten
				12.500,00
				6.500,00
				2.000,00
				2.500,00
				750,00
				24.250,00
0				

Projecten per categorie

Tuinen en parken	
Landgoed of buitenplaats	
t Huis Empe	
Huis te Eerbeek (gedeeltelijk overlappende projecten van 2 partijen)	
Landgoed Huis Voorstonden	
Landgoed de Molenbeek	
Landgoed Spaensweerd	
Subtotaal kosten	
Landschapselementen	
Landgoed of buitenplaats	
t Huis Empe	
Huis te Eerbeek (gedeeltelijk overlappende projecten van 2 partijen)	
Landgoed Huis Voorstonden	
Landgoed de Molenbeek	
Landgoed Spaensweerd	
Subtotaal kosten	
Historische gebouwen, bouwwerken en ornamenten	
Landgoed of buitenplaats	
t Huis Empe	
Huis te Eerbeek (gedeeltelijk overlappende projecten van 2 partijen)	
Landgoed Huis Voorstonden	
Landgoed de Molenbeek	
Landgoed Spaensweerd	
Subtotaal kosten	
Beken, sprengen, grachten en vijvers	
Landgoed of buitenplaats	
t Huis Empe	
Huis te Eerbeek (gedeeltelijk overlappende projecten van 2 partijen)	
Landgoed Huis Voorstonden	
Landgoed de Molenbeek	
Landgoed Spaensweerd	
Subtotaal kosten	
Diversen	
Landgoed of buitenplaats	
t Huis Empe	
Huis te Eerbeek (gedeeltelijk overlappende projecten van 2 partijen)	
Landgoed Huis Voorstonden	
Landgoed de Molenbeek	
Landgoed Spaensweerd	
Subtotaal kosten	
Samenvatting	
Projectcategorie	
Tuinen en parken	
Landschapselementen	
Historische gebouwen, bouwwerken en ornamenten	
Beken, sprengen, grachten en vijvers	
Diversen	
Totaal kosten	

Aantal projecten	Gezamenlijke projectkosten €
4	22.500,00
4	153.750,00
1	0,00
1	4.000,00
2	12.500,00
12	180.250,00

Aantal projecten	Gezamenlijke projectkosten €
2	18.000,00
1	99.600,00
0	0,00
1	3.500,00
3	6.500,00
7	127.600,00

Aantal projecten	Gezamenlijke projectkosten €
5	75.000,00
5	5.000,00
0	0,00
2	145.000,00
0	2.000,00
12	227.000,00

Aantal projecten	Gezamenlijke projectkosten €
2	8.000,00
6	195.625,00
2	0,00
4	215.000,00
0	2.500,00
14	421.125,00

Aantal projecten	Gezamenlijke projectkosten €
3	13.100,00
5	38.000,00
1	0,00
0	0,00
2	750,00
11	13.100,00

Aantal projecten	Gezamenlijke projectkosten €
12	180.250,00
7	127.600,00
12	227.000,00
14	421.125,00
11	13.100,00
56	969.075,00

Literatuur

- Arcadis, 2011, Inventariserend veldonderzoek Archeologie Oeken en Brummen
- BRO, Ruimtelijke ontwikkelingsvisie, Ligt op groen, Gemeente Brummen, 2006
- BRO, Landschapsbeleidsplan Brummen, Gemeente Brummen, 2008
- Bos, M. en D. Spek, Buitenplaatsen en landgoederen in beeld, een verkenning van de gemeente Brummen, Gemeente Brummen en Provincie Gelderland, 2012
- Lensink R et al, Bestaand gebruik kleine luchtvaart en beheerplannen Natura 2000, naar een uniforme en transparante behandeling van dit onderwerp in alle beheerplannen, Bureau Waardenburg bv, 2011
- MonumentenwachtGelderlandenGroeneMonumentenwacht,Quickscan-onderzoek,Instandhoudingsbehoefte rood en groen van de rijksbeschermd buitenplaatsen van Gelderland, 2012.
- Provincie Gelderland, Gelderland Cultuurprovincie, Programma cultuur en erfgoed 2013-2016, 2013
- Provincie Gelderland, Gelderland Anders, Ontwerp Omgevingsvisie Gelderland, 2013
- Ruijgrok E.C.M., Witteveen+Bos, Economische betekenis van historische buitenplaatsen en landgoederen in de provincies Utrecht, Overijssel en Gelderland, Provincie Utrecht, Provincie Overijssel, Provincie Gelderland, Deventer 2012.
- Storms-Smeets et al., Gelders Arcadië, Atlas van een buitenplaatsenlandschap, Gelders genootschap, Utrecht 2011
- Westerink, J. et al, Natuur als onderdeel van het product, kunnen onderscheidende merken natuur en landschap financieren?, Alterra-rapport 2389, Alterra Wageningen UR, Wageningen, 2013

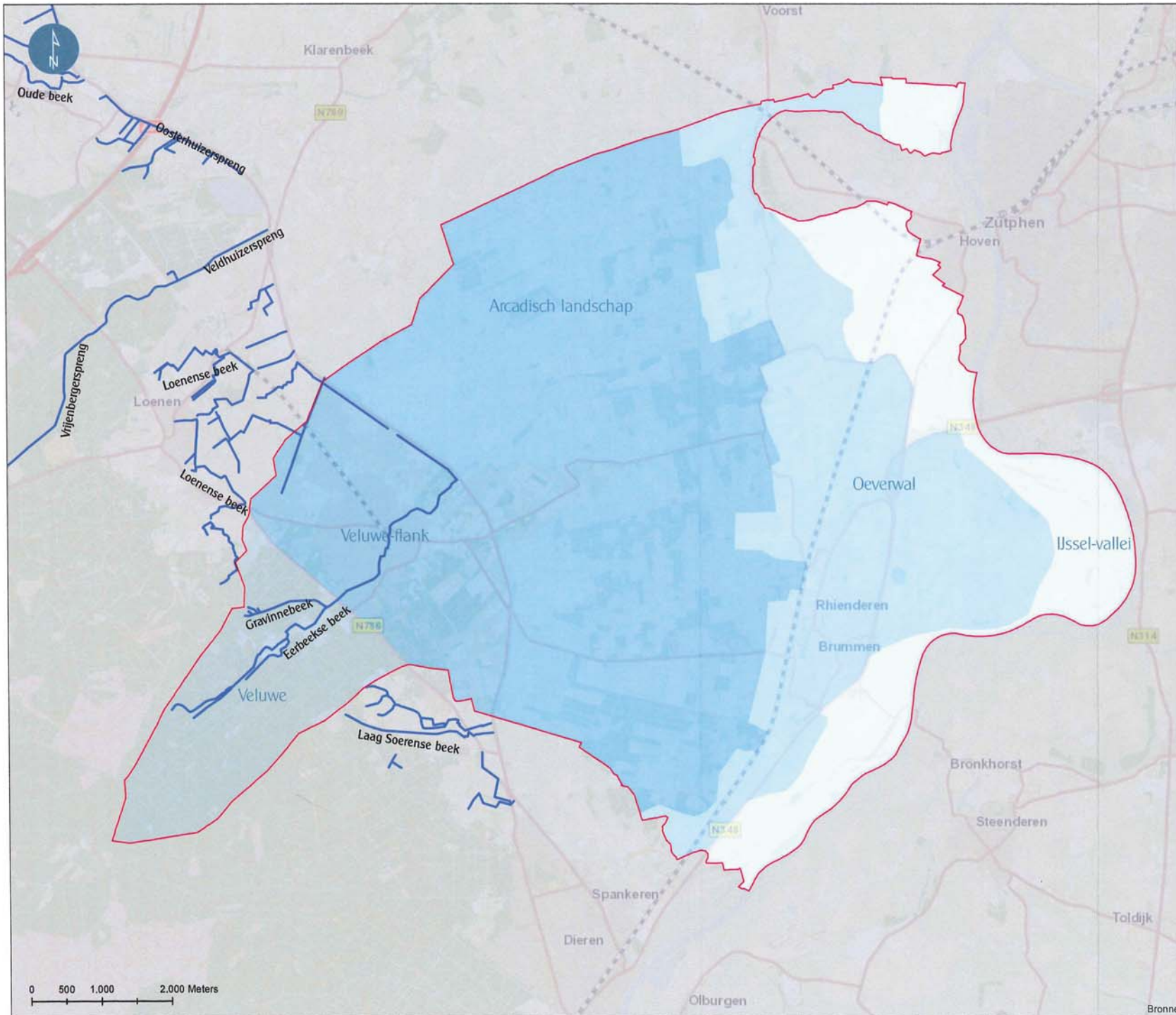

Bijlagen

Bijlage 1

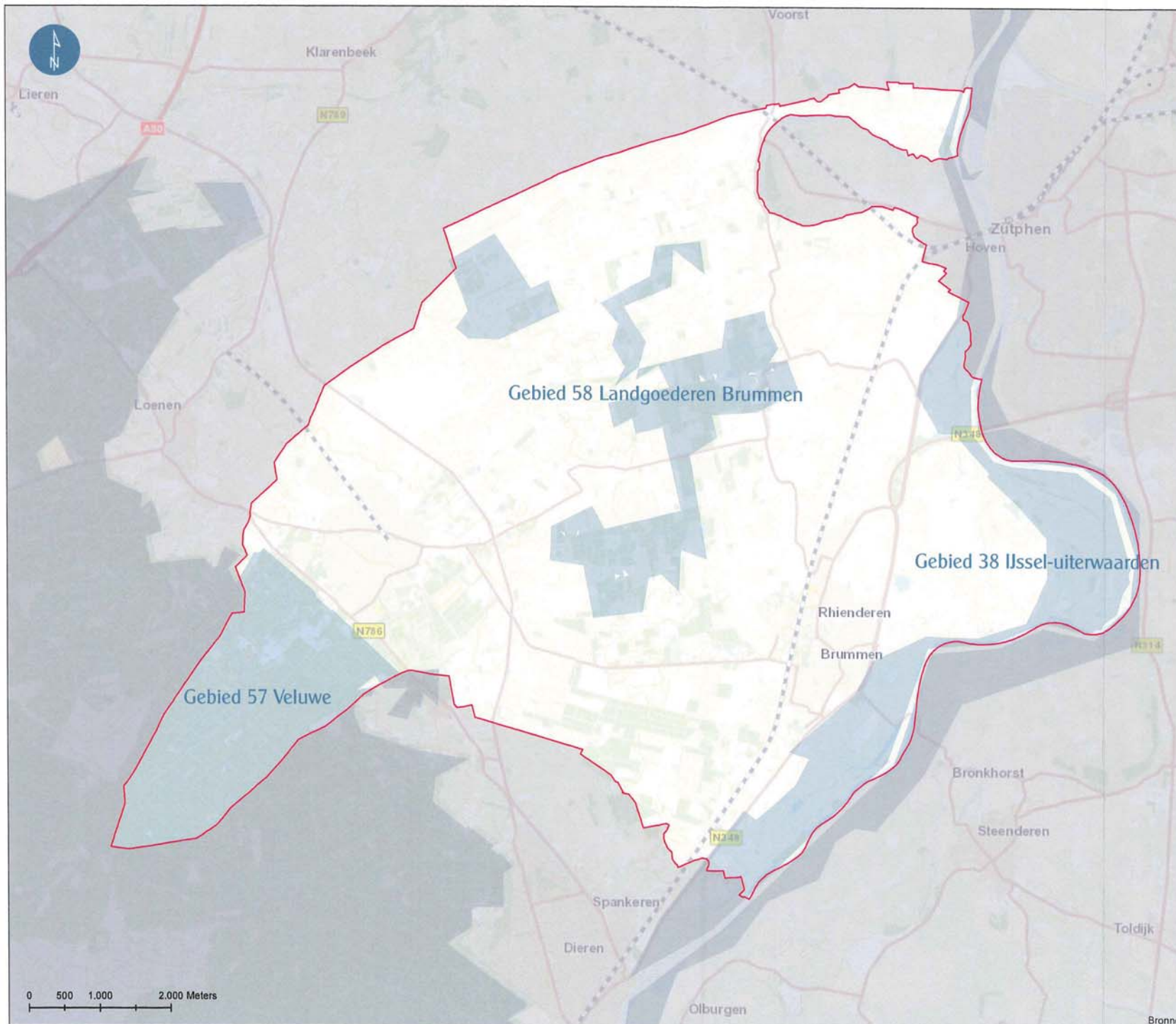
Sprengen en beken

project id: 12061
in opdracht van: Gemeente Brummen
status: definitief
datum uitdraai: 25-6-2013
formaat opmaak: A3 L
schaal: 1:50.000
tekenaar: RdJ
gecontroleerd: RB

Legenda

- sprengen en beken
- landschapszones
 - IJssel-vallei
 - Oeverwal
 - Arcadisch landschap
 - Veluwe-flank
 - Veluwe

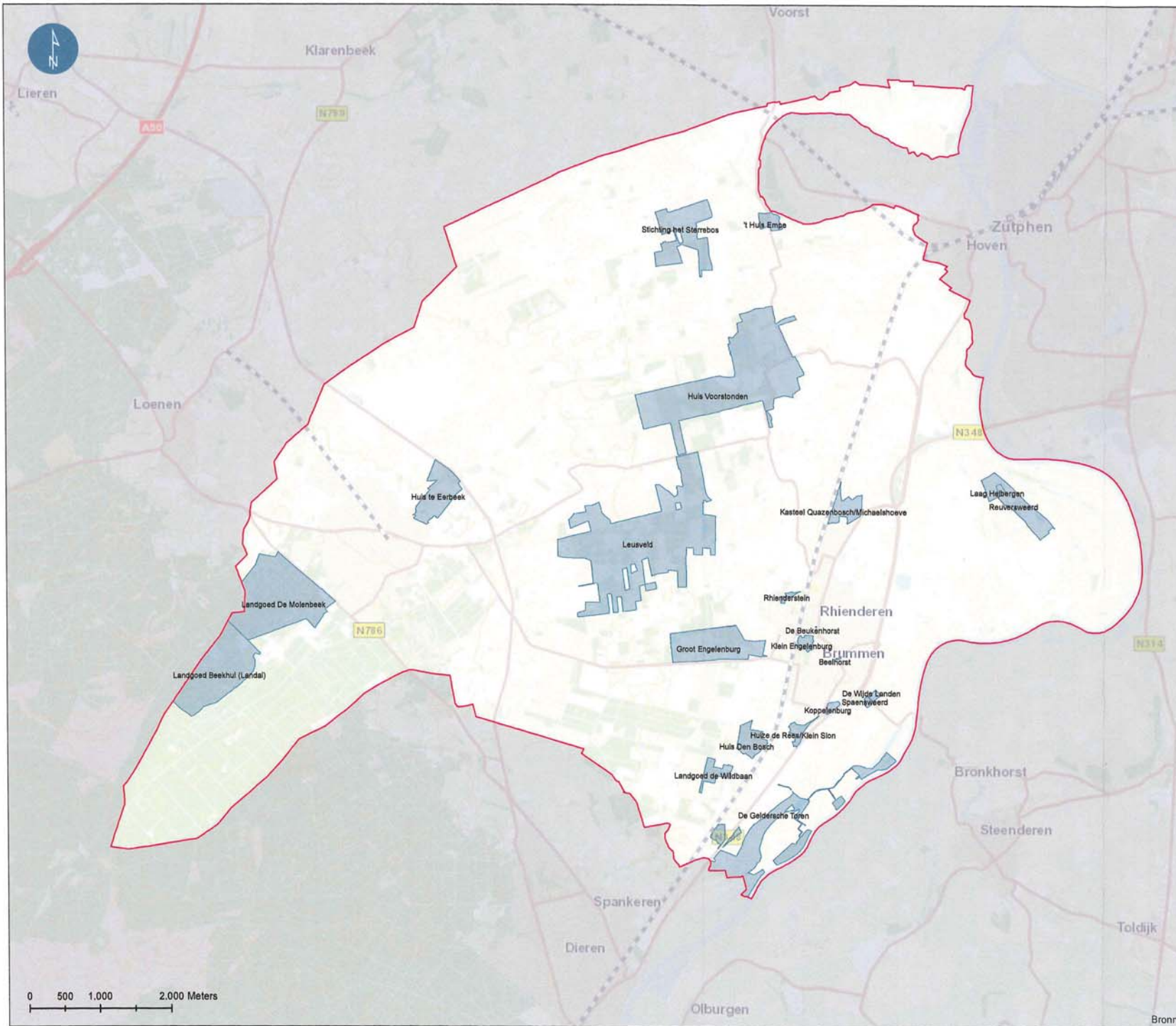
Bijlage 2 Natura2000-gebieden

project id: 12061
 in opdracht van: Gemeente Brummen
 status: definitief
 datum uitdraai: 25-6-2013
 formaat opmaak: A3 L
 schaal: 1:50.000

tekenaar: RdJ
 gecontroleerd: RB

Legenda

 Natura2000-gebieden in gemeente Brummen

Bijlage 3

Landgoederen en buitenplaatsen

project id: 12061
 in opdracht van: Gemeente Brummen
 status: definitief
 datum uitdraai: 25-6-2013
 formaat opmaak: A3 L
 schaal: 1:50.000

tekenaar: RdJ
 gecontroleerd: RB

Legenda

landgoederen en
 buitenplaatsen in gemeente
 Brummen

© juli 2013

